

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FILOZOFICKÁ FAKULTA

Katedra sociální práce

Kateřina Zehnalová

**Hodnoty v práci asistentů osob
s mentálním postižením v komunitě
L'Arche Liverpool**

Bakalářská práce

Praha 2012

Autor práce: **Kateřina Zehnalová**

Vedoucí práce: **PhDr. Eva Dragomireck, PhD.**
doc. PhDr. Pavel Navrátil, PhD.

Oponent práce: **Mgr. Magda Friřaufov**

Datum obhajoby: **2012**

Hodnocen:

Anotace

Bakalářská práce se zabývá celosvětovým hnutím L'Arche a zejména hodnotami asistentů, kteří v komunitách L'Arche společně žijí s lidmi s mentálním postižením. Teoretická část popisuje hodnoty, které asistenti v L'Arche vnímají jako důležité pro svůj život v komunitě s lidmi s mentálním postižením. Věnuje se motivaci asistentů k práci v L'Arche, roli sociálního pracovníka v organizaci obecně a roli asistenta v komunitě L'Arche, vztahu sociálního pracovníka a uživatele sociálních služeb a vztahu asistenta a osoby s postižením v L'Arche, ziskům a ztrátám, které z pohledu asistentů vyplývají z jejich života v L'Arche. Výzkumná část práce prostřednictvím rozhovorů mapuje hodnotovou orientaci asistentů komunity L'Arche v Liverpoolu.

Klíčová slova

hodnoty, asistenti, L'Arche, lidé s mentálním postižením, komunita.

Annotation

This bachelor thesis focuses on the worldwide movement of L'Arche. It examines the values of L'Arche assistants who live together with people with learning disabilities in the communities of L'Arche movement. Theoretical part describes values that assistants in L'Arche perceive as important for their life in the community with people with learning disabilities. It deals with the motivation of assistants for their work in L'Arche, the role of social workers in organizations in general and the role of assistants in the communities of L'Arche in particular, the relationships of social workers with service users and the relationships of assistants and people with learning disabilities in L'Arche. It also discusses the view of assistants on the gains and losses connected with their life in L'Arche. The empirical part of this thesis explores the value system of L'Arche Liverpool assistants through the means of semi-structured interviews.

Keywords

values, assistants, L'Arche, people with learning disabilities, community.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu. Současně dávám svolení k tomu, aby tato práce byla zpřístupněna v příslušné knihovně UK a prostřednictvím elektronické databáze vysokoškolských kvalifikačních prací v repozitáři Univerzity Karlovy a používána ke studijním účelům v souladu s autorským právem.

V Praze dne 24. července 2012

Kateřina Zehnalová

Děkuji PhDr. Evě Dragomirecké a doc. PhDr. Pavlovi Navrátilovi, PhD. za vedení mé práce.

Děkuji všem svým přátelům za jejich podporu a povzbuzení. Můj velký dík patří zejména Janě Opeltové a Marku Janatovi.

Děkuji také všem asistentům z komunity L'Arche Liverpool, kteří mi ochotně poskytli rozhovory, i těm, jež se se mnou podělili o své zkušenosti ze života v L'Arche a poskytli mi cenné připomínky a materiály pro mou práci. Zvláštní dík patří lidem s mentálním postižením z této komunity, neboť život s nimi pro mě byl a doposud je velikou inspirací.

Obsah

1 Úvod	9
2 Přehled teoretických východisek	11
2.1 Hodnoty	11
2.1.1 Hodnoty a hodnotová orientace	11
2.1.2 Hodnoty v sociální práci	11
2.1.3. Hodnoty v práci asistenta L´Arche	13
2.2. Motivace	14
2.2.1 Obecná definice motivace	14
2.2.2 Motivace v L´Arche	14
2.2.3 Dílčí výzkumná otázka č. 1	15
2.3 Komunita L´Arche jako prostor výzkumu	16
2.3.1 Identita komunity L´Arche	16
2.3.2 Podoba a distinktivní znaky komunity L´Arche	16
2.3.3 Podoba komunity L´Arche v Liverpoolu a popis poskytovaných služeb	17
2.3.4 Srovnání komunit L´Arche a jiných zařízení poskytujících péči o osoby s mentálním postižením	19
2.3.5 Cíl komunity L´Arche	20
2.3.6 Dílčí výzkumná otázka č. 2	20
2.4. Role asistenta v L´Arche	21
2.4.1 Organizační struktura L´Arche	21
2.4.2 Asistenti v L´Arche	21
2.4.3 Pracovní náplň asistenta v domě	22
2.4.4 Dílčí výzkumná otázka č. 3	22
2.5. Vztah v sociální práci	23
2.5.1 Vztah sociálního pracovníka a uživatele	23
2.5.2 Vztah asistenta a osoby s mentálním postižením v L´Arche	23
2.5.3 Dílčí výzkumná otázka č. 4	24
2.6. Subjektivně vnímané zisky a ztráty asistenta	24
2.6.1 Zisky a ztráty asistentů ze života v komunitě	25
2.6.2 Zisky a ztráty asistentů ze soužití s mentálně postiženými	26
2.6.3 Dílčí výzkumná otázka č. 5	28
3 Metodologie	29
3.1 Cíl výzkumu	29
3.1.1 Hlavní výzkumná otázka	29
3.2 Volba metody výzkumu a výzkumné strategie	29
3.3. Techniky sběru dat	30

3.3.1	Technika polostrukturovaného rozhovoru	31
3.4	Výběr vzorku	31
3.4.1	Možné varianty výběru jednotky zkoumání	31
3.4.2	Jednotka zkoumání.....	32
3.4.3	Kriteriální výběr	33
3.4.4	Záměrný výběr a jednotka zjišťování.....	33
3.5	Operacionalizace	34
3.6	Průběh sběru dat.....	36
3.6.1	Soubor respondentů	36
3.6.2	Průběh a zachycení rozhovoru.....	37
3.6.3	Postup práce.....	37
4	Prezentace a interpretace zjištěných poznatků.....	39
4.1	Jaké motivy hrají významnou roli v rozhodnutí stát se asistentem L´Arche v Liverpoolu?	39
4.1.1.	Jak ses dozvěděl/a o L´Arche a proč ses rozhodl/a aktivně se zapojit do její činnosti?.....	39
4.1.2	Z jakých důvodů sis vybral/a právě L´Arche Liverpool?	40
4.1.3	Co jsi očekával/a od svého pobytu v L´Arche Liverpool?.....	41
4.1.4	Motivace asistentů	42
4.2	Jaké charakteristiky komunity L´Arche považují asistenti z L´Arche Liverpool za důležité?	43
4.2.1	Jak bys popsal/a L´Arche někomu, kdo tuto komunitu vůbec nezná?	43
4.2.2	Co je podle tvého názoru pro L´Arche typické a co ji odlišuje od ostatních organizací, které poskytují sociální služby pro lidi s mentálním postižením?	43
4.2.3	Jaké jsou podle tvého názoru nejvýznamnější cíle a poslání L´Arche?.....	45
4.2.4	Porozumění asistentů ideálů komunity L´Arche a jejich osobní preference	46
4.3	Jak asistenti L´Arche Liverpool vnímají svou roli v rámci organizace?	47
4.3.1	Co je podle tvého mínění hlavním smyslem tvé role asistenta v L´Arche Liverpool? 47	
4.3.2	Jak je tato role formována a vymezována charakterem komunity a vnějšími okolnostmi?.....	48
4.3.3	Vnímání vlastní role asistenty v L´Arche	49
4.4	Jak asistenti v L´Arche Liverpool vnímají svoje vztahy s osobami s mentálním postižením, se kterými v komunitě žijí?	50
4.4.1	Jak bys charakterizoval/a svoje vztahy k osobám s mentálním postižením s nimiž jsi se setkal/a v komunitě L´Arche?.....	50
4.4.2	Co přinášíš do vztahu s osobami s mentálním postižením Ty a co dávají oni Tobě?	51
4.4.3	Vztahy asistentů k osobám s mentálním postižením v komunitě L´Arche.....	53
4.5	Jaké zisky a ztráty asistenti z L´Arche Liverpool identifikují ve vztahu k jejich životu v komunitě L´Arche?	53
4.5.1	Splnila se tvoje očekávání, které jsi měl/a při příchodu do L´Arche Liverpool?	53

4.5.2 Zažil/a jsi v L'Arche Liverpool něco, co jsi neočekával/a, co Tě překvapilo?	54
4.5.3 Existuje něco, v čem jsi se vlivem svého pobytu změnil/a?	56
4.5.4 Co Ti život v L'Arche Liverpool dává, co ses naučil/a či dozvěděl/a?	57
4.5.5 Subjektivně vnímané zisky a ztráty asistentů v L'Arche Liverpool?	58
5 Závěr	59
Použitá literatura.....	61
Rejstřík	63
Seznam příloh	66

1 Úvod

Ve své bakalářské práci se budu zabývat celosvětovým hnutím L'Arche a zejména hodnotami asistentů, kteří v těchto komunitách společně žijí s lidmi s mentálním postižením. Tito lidé, z nichž mnozí velkou část svého života strávili ve velkých ústavech a přáli si odtud odejít do menšího zařízení rodinného typu, nalézají v této komunitě nový domov. Další přicházejí do L'Arche z vlastních rodin, které se o ně již nemohly či nechtěly starat.

Pro vytvoření této práce jsem využila zkušeností, které jsem získala během svého tříletého pobytu v komunitě L'Arche Liverpool v roli asistenta. Díky intenzivnímu soužití s osobami s mentálním postižením v komunitě jsem sama pociťovala určité posuny a změny ve svém systému hodnot a podobný jev jsem zaznamenala i u ostatních asistentů, kteří byli v komunitě delší dobu a s nimiž jsem přišla do užšího kontaktu. Jsem přesvědčená, že je možné, zajímavé a přínosné zachytit hodnotovou orientaci asistentů, která je ovlivněna životem s mentálně postiženými, zpětně tento život ovlivňuje a tak podílí se na úspěchu komunity.

Text práce je členěn do tří celků. V první, teoretické části se věnuji zejména těmto tematickým okruhům:

- hodnotám v sociální práci.
- motivaci asistentů k práci v L'Arche Liverpool.
- stručnému popisu komunity L'Arche v Liverpoolu, poskytovaných služeb a organizační struktuře.
- roli sociálního pracovníka v organizaci obecně a roli asistenta v komunitě L'Arche.

- vztahu sociálního pracovníka a uživatele sociálních služeb a vztahu asistenta a osoby s postižením v L´Arche.
- ziskům a ztrátám, které z pohledu asistentů vyplývají z jejich života v L´Arche Liverpool.

Druhá část je metodologická a je věnována sumarizaci dílčích výzkumných otázek, které vyplývají z první části práce, jejich operacionalizaci a volbě výzkumné strategie a poté také popisu samotného průběhu sběru dat.

Ve třetí praktické části práce prezentuji a interpretuji zjištěné poznatky a pokouším se tak hledat odpovědi na dílčí výzkumné otázky, které mi umožní odpovědět na hlavní výzkumnou otázku, jež zní: „Jak soužití s lidmi s mentálním postižením v L´Arche Liverpool ovlivňuje hodnotovou orientaci asistentů (a jak se tato zpětně odráží v životě komunity)?“

Tato práce v mnohém navazuje na studie, poukazující na existenci pozitivních zisků spojených se životem s lidmi s mentálním postižením. Zatímco Vančura (2007), se zaměřil na rodiče mentálně postižených dětí, v této práci jsou předmětem zkoumání lidé v pomáhajících profesích. Z velmi široké problematiky akcentuji roli hodnotové orientace, která zásadním způsobem ovlivňuje nejen jejího nositele a způsob jeho práce, ale nepřímo se odráží na kvalitě života uživatelů sociálních služeb.

Výsledky mé práce by mohly být využity například jako dílčí informační zdroj pro skupinu lidí, kteří připravují založení komunity L´Arche v ČR (tato skupina zahájila činnost na podzim r. 2005). Také by mohly posloužit jako inspirace pro projekty chráněných bydlení (popř. částečně i chráněných dílen, podporovaného zaměstnání apod.), určených osobám s mentálním postižením. Některé informace by mohly být přínosné rovněž pro komunity hnutí Víra a Světlo v ČR („sesterské komunity“ L´Arche, sdružující osoby s mentálním postižením, jejich rodiče, ostatní příbuzné a přátele).

2 Přehled teoretických východisek

2.1 Hodnoty

2.1.1 Hodnoty a hodnotová orientace

Podle Nakonečného (1998) je hodnota subjektivně pojatým dobrem. Různí lidé tedy za důležité označují různé hodnoty (například v závislosti na svých životních zkušenostech, výchově, kulturním zázemí, osobních životních cílech, náboženské orientaci a jiných okolnostech). Obecně může být za hodnotu považováno vše, co je pro jedince dobré, žádoucí a uspokojující. Hodnoty ovlivňují postoje a přesvědčení jedince a jsou součástí principů, kterými se člověk snaží řídit ve svém životě, a podle kterých hodnotí svoje činy i chování druhých lidí.

Soubor subjektivně preferovaných hodnot pak utváří hodnotovou orientaci jedince, kterou Hartl a Hartlová (2000, s. 377) definují jako „*relativně stálý, sociálně podmíněný, volitelný vztah člověka k souhrnu materiálního a duchovního společenského bohatství a ideálů, na které pohlíží jako na předměty, cíle nebo prostředky uspokojení životních potřeb*“. Je třeba zdůraznit, že se hodnotová orientace zásadně podílí nejen na formování postojů, ale je také podnětem pro konkrétní úsilí. Proto hodnotovou orientaci Horák (1996, s. 25) charakterizuje jako „*zaměření subjektu na tvorbu a užívání hodnot*“.

2.1.2 Hodnoty v sociální práci

Z pohledu sociální práce se pojetí hodnot od obecné definice poněkud liší. Podle Banks (2001) hodnoty v sociální práci označují soubor morálních a etických principů, kterými by se sociální pracovníci ve své práci měli řídit. U Becketta a Maynarda (2005) zastávají hodnoty v sociální práci zvláště důležitou úlohu. Oba autoři zdůrazňují, že společností je determinována už sama povaha sociální práce, která se zabývá interakcemi mezi lidmi a přináší nutnost posouzení situace z různých úhlů pohledu a rozhodování mezi rozmanitými, často protichůdnými hodnotami. Pojetí hodnot a osobní hodnotová orientace

tedy přímo ovlivňuje způsob práce sociálního pracovníka a výběr metod, které ve své činnosti využívá.

Zaměříme-li se na literaturu, týkající se hodnot v sociální práci, brzy zjistíme, že v této oblasti neexistuje shoda ohledně konkrétních hodnot, které by měly být podkladem pro práci sociálních pracovníků. Jeden z možných pohledů na tuto problematiku nabízí Biestek (1957), který formuloval svoje principy pro práci s uživateli sociálních služeb¹ již v 50. letech minulého století. Na jeho pojetí hodnot a principů v sociální práci jsem se zaměřila blíže, protože se vztahuje k přímé práci s klientem a je velmi přínosné vzhledem k tématu této práce. Biestek definoval následující hodnoty v sociální práci:

1. Individualizace je identifikace a uznání jedinečných vlastností a kvalit každého uživatele.
2. Účelné vyjadřování pocitů vychází z uznání potřeby uživatele svobodně vyjadřovat svoje pocity (včetně negativních).
3. Kontrolovaná emoční angažovanost vyjadřuje citlivost sociálního pracovníka vůči klientovým pocitům, porozumění významu těchto pocitů a cílená, přiměřená reakce na tyto pocity.
4. Akceptace vyžaduje, aby sociální pracovník vnímal uživatele takového, jaký je, a podle toho k němu také přistupoval.
5. Nehodnotící postoj znamená, že práce s uživatelem sociálních služeb vylučuje posuzování, je-li uživatel vinen či nevinen, nebo do jaké míry je sám odpovědný za obtížnou sociální situaci, ve které se nachází.²
6. Respekt vůči klientovu právu na sebeurčení je uznáním uživatelských práv a potřeb, vztahujícím se k jeho svobodným rozhodnutím a volbám v průběhu řešení jeho situace v rámci pomáhajícího vztahu.³

¹ V této práci budu upřednostňovat termín „uživatel služeb“ (angl. *service user*). Tento termín je (v kontaktu s oficiálními institucemi) využíván i komunitou L'Arche ve Velké Británii. Pro vlastní potřebu však komunita využívá jiného označení pro osoby s mentálním postižením. Říká se jim „core members“, což naznačuje, že tito lidé by měli být v samotném středu každé komunity L'Arche; jsou vnímáni jako jakési její „jádro“ (angl. *core*). Lidé bez mentálního postižení, kteří žijí a pracují v L'Arche společně s core members se nazývají asistenti (angl. *assistants*).

² V některých fázích vztahu s uživatelem však může sociální pracovník považovat za vhodné hodnotit jeho postoje nebo chování (hodnotí tedy pouze činy nebo smýšlení uživatele ve vztahu k určité oblasti jeho života, nepřísluší mu však hodnotit uživatele jako osobu).

³ Biestek (1957) na druhou stranu upozorňuje, že právo uživatele na sebeurčení je ovšem limitováno uživatelskou schopností činit pozitivní či naopak destruktivní rozhodnutí v rámci

7. Diskrétnost, důvěrnost sdělení je zachování důvěrnosti informací, které se o uživateli sociální pracovník dozví během pomáhajícího procesu (a z titulu své profese).⁴

Podle Nečasové (2001) hodnoty určují i povahu vztahu, jaký si sociální pracovník vytvoří k uživatelům jeho služeb, a pomáhají mu rozhodovat se při řešení etických dilemat.⁵

2.1.3. Hodnoty v práci asistenta L´Arche

Hodnoty, které by pro asistenty v komunitě L´Arche měly být jak zdrojem inspirace, tak také měřítkem vlastního prožívání komunitního života s lidmi s mentálním postižením, jsou formulovány v Chartě L´Arche.⁶ Patrný je důraz na jedinečnost každého člověka bez ohledu na jeho „*intelektuální kapacitu, sociální původ, náboženství a kulturu*“ (Reid Thomas, 2002, s. 69). Takto radikálně pojímaná rovnoprávnost je tím, z čeho vyrůstá vazba mezi asistentem a osobou s mentálním postižením, která není jen pomáhajícím vztahem, ale také přátelstvím. Kromě prožívání vztahu k osobám s mentálním postižením se mezi hodnotami asistentů v L´Arche objevují i další hodnoty společné všem poskytovatelům sociálních služeb, které byly specifikovány výše. Jejich skladba a preference je námětem výzkumu této práce.

Je patrné, že vzhledem k charakteru převládajícího postižení uživatelů služeb L´Arche⁷ – ze kterého vyplývá mimo jiného i omezení jejich kognitivních schopností – může v některých situacích docházet k tomu, že tito uživatelé se

občanských a morálních pravidel společnosti a v rámci vnitřních pravidel organizace, ve které sociální pracovník působí.

⁴ Mlčenlivost týkající se důvěrných informací není však absolutní. Může být limitována právy jiných lidí, popřípadě odpovědností sociálního pracovníka vůči sobě, svému zaměstnavateli nebo širší společnosti.

⁵ Nečasová dále vysvětluje, že „*etická dilemata vznikají tehdy, cítí-li sociální pracovník, že stojí před dvěma (či více) alternativními možnostmi rozhodnutí, které představují konflikt morálních principů (např. konflikt práva klienta na sebedeterminaci a povinnosti sociálního pracovníka chránit zdraví klienta). Není přitom jasné, které rozhodnutí bude přijatelnější.*“ (Nečasová, 2001, s. 6).

⁶ Charta L´Arche v anglickém originále je v plném znění v příloze č. 2.

⁷ Služby komunit hnutí L´Arche jsou určeny primárně osobám s mentálním postižením. Do L´Arche však mohou být přijati i uživatelé, kteří mají další přidružená postižení (např. tělesné, smyslové, poruchy autistického spektra apod.).

stávají výrazným způsobem závislí na úsudku a rozhodování asistenta. V takovém případě se hodnoty, které asistent považuje za významné, mohou stát určujícím prvkem jeho způsobu práce s uživatelem služeb L´Arche.⁸

2.2. Motivace

2.2.1 Obecná definice motivace

Hodnotová orientace člověka je úzce spojená s motivací. „Odpověď na otázku, co člověka vede právě k určitému chování a k jeho změnám, k volbě určitých cílů nebo k jejich opuštění, k silné odezvě na některé podněty nebo k jejich opomíjení, nabízí pojem motivace.“ Tak Balcar (1991, s. 121) označuje „hypotetické hybné síly v duševním životě, které vzbuzují zvláště zaměřenou činnost jedince – snažení: tíhnutí člověka k činům určité intenzity, obsahu a cíle. Subjektivně je lze pozorovat jako prožívání směřující k jednání, objektivně jako chování směřující k cíli.“

2.2.2 Motivace v L´Arche

Pozorujeme-li chování asistentů v L´Arche a rozmlouváme-li o jejich prožívání, zjišťujeme společně se Spink (2006), že počáteční motivace asistentů k práci v L´Arche bývají velmi rozmanité. Autorka ve své monografii věnované L´Arche zachycuje několik dílčích motivů, které přivádějí do komunit nové asistenty:

- myšlenka komunitního života
- zaujetí osobou zakladatele nebo jinými lidmi, angažujícími se v L´Arche, příp. četbou publikací, které tito lidé o L´Arche napsali
- osobní hledání (životních cílů, hodnot atd.)
- jistota zabezpečení (v rozvojových zemích, kde je málo pracovních příležitostí a práce bývá špatně placená)

⁸ Pokud je například pro asistenta určující hodnotou sebedeterminace uživatele, bude se snažit rozmanitými způsoby tohoto uživatele podporovat v rozvoji jeho samostatnosti a rozhodování o vlastním životě. Jestliže je však pro asistenta nejdůležitější hodnotou bezpečí uživatele, bude se jej ze všech sil snažit uchránit před všemi riziky, které by mohly ohrozit jeho zdraví či duševní pohodu.

Další osobní důvody doprovázející asistenta při jeho vstupu do komunity popisuje Cushing (2002):

- naplnění
- potřeba někam patřit
- osobní růst
- dobrodružství

a klade je do opozice k pragmatickým motivům, mezi něž počítá:

- získání praxe v oboru
- ovládnutí jazyka dané země
- finanční příjem

Závěrem však autorka konstatuje (Cushing, 2002, s. 153), že *„většina asistentů také uvedla, že byli motivováni altruistickými ohledy a potřebou společenské odpovědnosti.“* Totéž – poněkud jinými slovy – uvádí i Spink (2006, s. 206): *„Společným jmenovatelem pro asistenty byla touha žít v alternativní kultuře, ve které slabí nejsou zavrženi, ale je jim přiznána důstojnost, což je kombinováno s touhou integrovat tento způsob pohledu na lidi s postižením do společnosti.“*

Zdá se však, že motivace asistentů, kterou uvádí před svým příchodem do L'Arche či na samém počátku svého pobytu se výrazně liší od motivace, jež pociťují po delším setrvání v komunitě. Toto zjištění přináší výzkum, provedený Lukemanem (2001) v kanadských komunitách L'Arche. Dlouhodobí asistenti tak při rozhovorech zdůrazňovali duchovní pohnutky či vědomí povolání častěji než faktory osobního zájmu.⁹

2.2.3 Dílčí výzkumná otázka č. 1

Jaké motivy hrají významnou roli v rozhodnutí stát se asistentem L'Arche v Liverpoolu?

⁹ Je třeba vzít v úvahu, že v době výzkumu měli tito respondenti již zkušenost s bohatou spiritualitou komunity. V další diskusi většina asistentů vypověděla, že role asistenta byla velmi odlišná od jejich původní představy, což prozrazuje, že vědomí duchovního povolání se objevilo až po nějaké době života v komunitě.

2.3 Komunita L´Arche jako prostor výzkumu

Uvažujeme-li nad motivací asistentů při příchodu či důvody, které je vedou k dlouhodobějšímu setrvání v komunitě, je důležité také popsat charakteristické rysy komunity, které vedou asistenty k těmto rozhodnutím.

2.3.1 Identita komunity L´Arche

Komunity L´Arche jsou poskytovateli sociálních služeb pro mentálně postižené a zároveň komunitami společného života, vycházejícími zejména z křesťanských tradic. Z toho vyplývají některé specifické prvky. Hnutí L´Arche totiž usiluje o současné zachování následujících tří podstatných principů fungování, které pak utvářejí podobu jednotlivých komunit. Pro L´Arche je charakteristická:

- snaha o poskytování kvalitních sociálních služeb osobám s mentálním postižením (L´Arche je terapeutická komunita).
- L´Arche je však zároveň i religiozní komunita, vycházející ve většině případů z křesťanské víry.¹⁰
- a také sdílení domova lidmi s mentálním postižením i bez něj; komunitní život obecně (L´Arche je komunita společného života).

2.3.2 Podoba a distinktivní znaky komunity L´Arche

Domy komunit L´Arche se v mnoha aspektech příliš neliší od jiných zařízení rodinného typu pro osoby s mentálním postižením. Komunity sídlí převážně ve větších či menších městech nebo v jejich okolí, v každém z domů bydlí asi 3 – 6 osob s mentálním postižením. Komunity často provozují i chráněné dílny, někdy poskytují možnosti zapojení mentálně postižených do projektů podporovaného zaměstnání a podobně.

¹⁰ Tři podoby vztahu komunit L´Arche k náboženské víře: komunity, které jsou zakotveny v jedné určité křesťanské církvi a převážná většina členů do této církve patří; ekumenické křesťanské komunity a mezináboženské komunity. (Pro všechny uvedené typy komunit platí, že jejich členy mohou být – a také relativně často jsou – i lidé bez náboženského vyznání).

Komunity L'Arche se však od zařízení podobných organizací odlišují v několika podstatných aspektech. Neobvyklá je skutečnost, že většina asistentů nejen pracuje s osobami s mentálním postižením v jednotlivých domech, ale také s nimi žijí pod jednou střechou, vytvářejí s nimi tedy skutečně jednu společnou domácnost. Každý člen této domácnosti má svůj pokoj, ale všechny ostatní prostory jsou společné, a mnoho aktivit souvisejících s chodem domu je sdíleno všemi obyvateli (jídlo, domácí práce, některé volnočasové aktivity, modlitba apod.).

Jednotlivé domy se snaží zapojit se nejen do aktivit, organizovaných v rámci místní komunity nebo vyplývajících ze sousedských a přátelských vztahů, ale zároveň čerpají z možností vlastní sociální sítě, kterou tvoří jednotlivé domy komunity v daném místě. Mezi těmito domy i jednotlivými členy těchto různých domácností existují blízké vztahy. Obyvatelé různých domů se často navštěvují, udržují přátelské kontakty, ale kromě toho také spolupracují při řešení problémů spojených s chodem domácností a při organizaci nejrůznějších aktivit.

2.3.3 Podoba komunity L'Arche v Liverpoolu a popis poskytovaných služeb

Každá komunita L'Arche kdekoli na světě je ve svém každodenním životě ovlivňována nejen filozofií a hodnotami hnutí L'Arche obecně a příklady vývoje jiných komunit konkrétně, ale je zároveň také zakotvena v kultuře země či regionu, ve kterém se nachází.¹¹ Komunitou, v níž proběhl výzkum pro tuto práci byla L'Arche v Liverpoolu.¹²

¹¹ V době příchodu L'Arche do Velké Británie existovalo jinde na světě pouze několik málo komunit (hlavně ve Francii, Kanadě a Indii). Díky tomu se od samého počátku činnosti komunit L'Arche ve Velké Británii rozvíjela jejich specifická identita.

První komunita L'Arche ve Velké Británii byla založena v roce 1974 v Kentu. Od té doby počet komunit stále narůstal. V současné době je ve Velké Británii devět L'Arche v různých částech země (L'Arche Kent, Lambeth, Brecon, Bognor Regis, Ipswich, Liverpool, Preston, Edinburgh, Inverness) a dva projekty připravující otevření dalších komunit (Manchester, Glasgow).

Ve Velké Británii je L'Arche registrovanou charitativní organizací, její právní status se však proměňoval v souvislosti s britskou legislativou v oblasti sociální péče. Podrobnější popis těchto legislativních změn a jejich dopadů na fungování komunity přináším v příloze 3.

Členové této komunity – osoby s postižením a jejich asistenti – bydlí společně v pěti domech, umístěných nedaleko od sebe. Jedna členka komunity s lehkým mentálním postižením se s pomocí L'Arche postupně připravila na přestěhování do vlastního bytu, dále však může využívat služeb osobní asistence a celkového zázemí, které jí život v komunitě poskytuje. Nyní L'Arche Liverpool pracuje na novém projektu podporovaného bydlení, jenž brzy nabídne dalším čtyřem členům komunity možnost osamostatnit se.

Komunita L'Arche Liverpool provozuje také chráněné dílny,¹³ jež zahrnují několik samostatných provozů – výrobu svíček, tiskařskou a tkalcovskou dílnu, zahradnictví a práci na počítači. Výrobky jsou v dílnách buďto zhotovovány přímo na základě konkrétní objednávky nebo jsou prodávány ve vlastním obchodě komunity, kde pracují jako prodavači i lidé s mentálním postižením.

Kromě toho se v objektu chráněných dílen nachází i denní stacionář pro osoby s těžším mentálním a kombinovaným postižením a projekt denní péče pro mentálně postižené osoby v důchodovém věku s volnějším, odpočinkovým režimem.

Odpovědí na specifické potřeby v oblasti pracovního uplatnění bylo zřízení projektu Step Out, který několika členům komunity umožňuje podporované zaměstnání na volném pracovním trhu. Účastníci projektu získávají zkušenosti s prací pro nejrůznější místní zaměstnavatele a zároveň se pravidelně setkávají v pracovním klubu v rámci L'Arche. V tomto klubu osoby s postižením s pomocí svých pracovních asistentů hodnotí dosavadní postup

L'Arche ve Velké Británii je členem několika profesních a církevních sdružení, např. The British Institute of Learning Disabilities, National Council for Voluntary Organisations apod.

¹² L'Arche v Liverpoolu byla založena v roce 1976 třemi pracovníky místní organizace Catholic Social Services po jejich setkání se zakladatelem hnutí L'Arche Jean Vanierem. Myšlenka pozvání postižených lidí, umístěných v neosobních ústavech, do malých komunit rodinného typu s individuálním přístupem, byla v té době naprosto ojedinělá a žádný jiný projekt v Liverpoolu takovou možnost tehdy nenabízel.

Zakladatelé L'Arche Liverpool navštívili dva místní ústavy – Olive Mount a Greaves Hall – a několik lidí odtud přišlo do L'Arche na zkušební víkendové pobyty. V prosinci roku 1976 L'Arche Liverpool přivítala své první stálé obyvatele (Rackley, 2002).

¹³ Původně členové L'Arche Liverpool neusilovali o rozšíření pobytových služeb o stacionář či chráněné dílny, ale jelikož místní služby tohoto charakteru zprvu z různých důvodů neodpovídaly potřebám osob s postižením, které komunita přijala, rozhodli se vybudovat vlastní alternativu ke službám jiných organizací.

v současném zaměstnání, případně mohou hledat další pracovní možnosti. Náplní práce klubu jsou i setkání určená k učení a procvičování rozmanitých praktických dovedností, které pomáhají zvyšovat zaměstnatelnost osob s mentálním postižením.¹⁴

Přehled nabídky služeb komunity L'Arche v Liverpoolu uzavírá dům odpočinku a modlitby, určený především asistentům v době jejich volných dní. Komunita se tímto způsobem snaží odpovídat na požadavky, spojené s náročným životním stylem asistentů, sdílejících v L'Arche společnou domácnost s osobami s mentálním postižením. Možnost ubytování v tomto domě mohou využít také hosté komunity.

2.3.4 Srovnání komunit L'Arche a jiných zařízení poskytujících péči o osoby s mentálním postižením

Charakteristické rysy komunity L'Arche Liverpool stejně jako všech ostatních komunit L'Arche vystupují z tabulky, kterou ve své práci vytvořila Cushing (2002, s. 143). V ní srovnává teoretické koncepty, na nichž je postavena existence komunity a způsob práce v běžných zařízeních poskytujících péči osobám s mentálním postižením v Kanadě (v našich poměrech by v této roli mohly vystupovat například chráněná bydlení).¹⁵

Tabulka 1: Srovnání komunit L'Arche a běžných zařízení (Cushing, 2002, s.143)

	Komunita L'Arche	Běžné zařízení
Závazek personálu	ke způsobu života, člen	k práci, zaměstnanec
Filosofie	duchovní a morální vize komunitní sounáležitosti	normalizace ¹⁶ a integrace do místní komunity

¹⁴ Tento projekt se od mnoha jiných agentur podporovaného zaměstnání výrazně odlišuje tím, že nabízí své služby i lidem s těžším mentálním postižením a s kombinovanými vadami.

¹⁵ V tomto srovnání by patrně ještě jinak dopadla u nás nejrozšířenější forma péče pro osoby s mentálním postižením tj. domovy pro osoby se zdravotním postižením (někdejší ÚSP).

¹⁶ Hnutí normalizace od pozdních 60. let 20. století usiluje o deinstitucionalizaci v péči o mentálně postižené, se kterou je spojeno i snížení finančních nákladů na tuto péči. Otevřelo otázky po dalších potřebách lidí s mentálním postižením – kromě fyziologických zde zazněla potřeba někam patřit, žít ve smysluplných vztazích a vykonávat smysluplnou práci a personalizovat prostředí i vlastnictví (Wolfensberger 1975) .

	Komunita L´Arche	Běžné zařízení
Očekávané výsledky	život ve vztazích & autonomie	nezávislý život & autonomie
Vztahy	potenciál pro vzájemnost (oboustranné)	personál poskytuje službu uživateli (jednostranné)
Organizační uspořádání	asistent žije ve stejné domácnosti, sdílí svůj život s uživateli	personál pracuje na směny, bydlí doma
Odpovědnost	struktury komunity & stát	vedení zařízení & stát
Finanční ohodnocení	alternativní systém (částečně společné hospodaření)	mzda (tržní princip)
Politické cíle	kritické či radikální	apolitické
Metody péče	přinášející výsledky	efektivní & ekonomické
Pohled na uživatele	subjekt	objekt či konzument péče

2.3.5 Cíl komunity L´Arche

L´Arche usiluje o vytváření takového prostředí, které stimuluje osobní růst nejen osob s mentálním postižením, ale i osob bez postižení (asistentů, dobrovolníků...), a to především skrze prožívání vzájemných vztahů. Tento cíl charakterizoval její zakladatel Jean Vanier (1997, s. 127):

„Žít s‘ je jiné než ‚dělat pro‘, neznamená to ale jen pouhé spolustolování nebo přenocování pod stejnou střechou. Přináší to s sebou navazování nezištných vztahů, v nichž je obsažena opravdovost, vzájemná závislost, naslouchání svým lidem, uznání jejich darů a upřímné okouzlení z nich. [...] Kdybychom se jednoho dne stali jen profesionály a terapeuti, už by to nebyla L´Arche, ač toto ‚žít s‘ samozřejmě nevyklučuje ani profesionální aspekt.“

2.3.6 Dílčí výzkumná otázka č. 2

Jaké charakteristiky komunity L´Arche považují asistenti z L´Arche Liverpool za důležité?

2.4. Role asistenta v L´Arche

2.4.1 Organizační struktura L´Arche

Charta komunit L´Arche, která zdůrazňuje jedinečnou hodnotu, stejnou důstojnost a stejná práva všech členů komunity, ať jsou uživateli péče či asistenty, se odráží i ve vnitřní struktuře komunit. „V L´Arche není žádná hierarchie důležitosti“, zdůrazňuje dokument, určený pro vstupní formaci asistentů v L´Arche Liverpool (L´Arche Liverpool Induction, s.d., s. 2) a pokračuje:

„Jsme zavázáni k poskytování vysoce kvalitní péče lidem s mentálním postižením, kteří žijí v naší komunitě. Abychom zajistili naplnění tohoto závazku [...] má komunita jasnou hierarchii zodpovědnosti. V rámci této hierarchie vedení komunity (vedoucí domů, vedoucí dílen, koordinátoři a vedoucí komunity) nese větší zodpovědnost za rozhodovací proces a za bezproblémové fungování.“

V čele L´Arche Liverpool stojí vedoucí komunity, který koordinuje činnost komunity a má rozhodovací pravomoc. Zároveň je však odpovědný správní radě, která komunitu reprezentuje navenek při jednání s dalšími subjekty i státními orgány. Vedoucí svá rozhodnutí konzultuje s radou komunity, v níž jsou zastoupeni volení zástupci, reprezentující asistenty žijící v domech i pracující v dílnách. Vedoucímu komunity jsou dále podřízeni koordinátor pro asistenty, koordinátor pro dílny, který zastupuje vedoucí všech devíti dílen a provozů, a koordinátor pro domy, který obdobným způsobem zastřešuje vedoucí pěti domů, v nichž členové komunity žijí. Zvláštní konzultačním orgánem vedoucího komunity jsou také „skupiny naslouchání“, jichž se mohou účastnit všichni členové komunity s mentálním postižením.¹⁷

2.4.2 Asistenti v L´Arche

Role asistentů v komunitě L´Arche Liverpool se ujímají především svobodní mladší lidé pocházející z různých zemí, kteří přicházejí do komunity na různě dlouhou dobu. Někteří se během svého pobytu rozhodnou zůstat po časově

¹⁷ Organizační schéma komunity L´Arche Liverpool je možné nalézt v příloze č. 4.

neohraničenou dobu, naleznou zde domov. Asistenti pracují buď v domě, nebo v dílnách – liší se tak nejen jejich pracovní doba a náplň práce, ale také jejich praktická participace na životě komunity. Obdobný rozdíl v účasti na soužití s mentálně postiženými lidmi lze však pozorovat i mezi asistenty, kteří v domě bydlí, a těmi, kteří do domu pouze dochází pracovat. Je zřejmé, že míra zapojení do života komunity je největší právě u asistentů, kteří v domě nejen pracují, ale také bydlí, tzn. prožívají zde většinu svého času. Právě jim se věnuje popisovaný výzkum.

2.4.3 Pracovní náplň asistenta v domě

Popis pracovní pozice asistenta v L'Arche Liverpool zahrnuje tyto úkoly (jsou seřazeny podle důležitosti):

- Osobní asistence (kromě péče o fyzické potřeby zahrnuje i facilitaci volnočasových, sociálních a duchovních potřeb uživatelů)
- Vytváření rodinné atmosféry
- Péče o dům (úklid, vaření, praní a údržba)
- Týmová spolupráce v rámci domu i komunity
- Vedení administrativy
- Jednání s jinými institucemi, profesionály a rodinami
- Dodržování bezpečnosti práce a standardů
- Průběžné sebevzdělávání a výcvik
- Plnění všech dalších povinností, které budou relevantní k jeho roli

Podle téhož dokumentu je hlavním smyslem role asistenta „*žít v komunitě a budovat ji jako místo vzájemné sounáležitosti a vytvářet domov s ostatními, z nichž někteří mají mentální postižení. Role zahrnuje budování vztahů, poskytování přímé péče v rámci týmu a společné sdílení radostí i výzev každodenního života*“ (L'Arche Liverpool – Job Description, 1995, s.1) .

2.4.4 Dílčí výzkumná otázka č. 3

Jak asistenti L'Arche Liverpool vnímají svou roli v rámci organizace?

2.5. Vztah v sociální práci

2.5.1 Vztah sociálního pracovníka a uživatele

Jedním z rysů pomáhajících profesí, mezi něž sociální pracovník bezpochyby patří, je skutečnost, že „vztah ke klientovi [...] je podstatnou složkou povolání.“ Kopřiva (2000, s. 15) své tvrzení dále upřesňuje:

„Pomáhající pracovník se však velmi často setkává s lidmi v nouzi, v závislém postavení, kteří zpravidla potřebují víc než pouhou slušnost: přijetí, spoluúčast, porozumění, pocit, že pomáhajícímu pracovníkovi nejsou na obtíž, že pracovník je neodsuzuje. [...] Klient potřebuje důvěřovat, cítit se bezpečný a přijímaný. Bez tohoto vztahového rámce se práce pomáhajícího stává jen výkonem svěřených pravomocí“ (ibid.)

I když vztah je definován jako „působení mezi dvěma nebo více jevy, objekty či osobami“ (Hartl, Hartlová, 2000, s. 690) a je jej třeba vnímat jako oboustrannou vazbu, je s ohledem na zaměření této práce nutné vyzdvihnout konkrétní osobnostní rysy sociálního pracovníka. Ty ve své práci přibližují Compton a Galaway (1999), kteří pro rozvinutí účinného pomáhajícího vztahu stanovili následující priority:

- Zájem sociálního pracovníka o uživatele
- Přijetí závazku a povinností a jejich oboustranné plnění
- Akceptace a porozumění životní situaci uživatele, jeho zkušenostem, hodnotám a potřebám
- Důvěra v uživatelovu schopnost sebeurčení a sebeřízení
- Uvědomění si očekávání uživatele, rozlišení vlastních očekávání
- Využití empatie pro pomoc uživateli
- Správné užití autority a pravomocí sociálního pracovníka
- Autentičnost a kongruence postojů a činů sociálního pracovníka

2.5.2 Vztah asistenta a osoby s mentálním postižením v L´Arche

Je zřetelné, že priority pro rozvinutí účinného pomáhajícího vztahu, které v sociální práci stanovili Compton a Galaway (1999), rezonují i ve vztazích

asistentů k osobám s mentálním postižením v komunitě L'Arche. Jak už bylo naznačeno, L'Arche se liší od většiny ostatních modelů péče svým základním přístupem k osobám s mentálním postižením – L'Arche¹⁸ zdůrazňuje jejich hodnotu a také jejich schopnost být ku prospěchu druhým lidem a dokonce je něčemu učit skrze prožívání vzájemného vztahu. Komunity L'Arche se nechaly inspirovat jinými modely přístupu k osobám s postižením (například již zmiňovanou teorií normalizace, která měla velký vliv v USA), ale L'Arche navíc vždy kladla důraz na vysoký potenciál vztahů mezi osobami s postižením a asistenty. I v situaci, kdy asistent vykonává roli pečovatele, je možné navázat osobní vztah s osobou, která péči přijímá; vztah, který může prospěšný a obohacující pro obě strany.

Kultura poskytování sociálních služeb v L'Arche je charakterizována způsoby péče, které podporují vznik takových vzájemných vztahů, a zároveň neopomíjejí možnosti a limity, které vyplývají z relativní nerovnosti těchto vztahů. Taková kultura je v kontrastu s tradičními koncepcemi poskytování služeb (například medicínský nebo charitativní model), které počítají s jednostranností vztahů mezi pracovníky a klienty.

2.5.3 Dílčí výzkumná otázka č. 4

Jak asistenti v L'Arche Liverpool vnímají svoje vztahy s osobami s mentálním postižením, se kterými v komunitě žijí?

2.6. Subjektivně vnímané zisky a ztráty asistenta

V kapitole věnované identitě komunity L'Arche jsem ji charakterizovala třemi zásadními rysy jako:

- religiozní komunitu

¹⁸ Lidé s mentálním postižením stojí stále více či méně na okraji společnosti, protože jejich způsob života nenaplňuje hodnoty, kterým společnost přisuzuje největší význam. Osoby s mentálním postižením jsou diskriminací ohroženy snad ještě více než jiné menšinové skupiny, protože mohou využívat jen omezené zdroje k tomu, aby se mohly samostatně rozhodovat a vést způsob života, který jim vyhovuje a který si sami vybrali.

- komunitu společného života
- terapeutickou komunitu, zaměřenou na práci s mentálně postiženými lidmi

Problematika religiózní komunity založené na velmi široce chápaném ekumenismu druhé poloviny 20. století a integrující lidi nejen s různým vyznáním, ale i bez něj, se svou šíří poněkud vymyká možnostem této práce. Zjednodušeně je však možné říci, že při formulaci zisků a ztrát asistentů vnímaných v souvislosti s náboženskou orientací komunity, se objevují stejné reakce, které bychom mohli očekávat při výzkumu interakce respondenta s praktikovanou vírou.

2.6.1 Zisky a ztráty asistentů ze života v komunitě

„Komunita je skupinou lidí, kteří znají a přijímají jeden druhého a podporují jeden druhého ve vzájemném růstu – lidé, kteří si navzájem důvěřují a věnují část své energie většímu celku.“ Tak definuje komunitu Corina Felkl (Stengler, 2005, s. 11), Jean Vanier (1997) však připomíná, že komunitu od neformální skupiny přátel odlišuje určitá „smlouva“ mezi jejími členy, společný duch a cíl.

Americký psycholog M. Scott Peck charakterizuje různé typy komunit na základě jejich velikosti, struktury, autority, všeobsažnosti, intenzity, oddanosti, individuality, definice úkolu a rituálu. Tentýž autor se také pokusil definovat přínos komunity pro její členy. Mluví o tom, že komunita tvoří bezpečné místo, *„kde lidé ve skupině vědí, že budou vyslyšeni a přijati proto, že jsou to oni.“* Komunita tím *„uzdravuje a proměňuje“* své členy. (Peck, 1995, s. 51).

Život v komunitě však má i své slabé stránky. L'Arche Liverpool si při překonávání obtíží spojených s nedostatkem lidí ochotných zastávat zodpovědné funkce nechala zpracovat evaluaci slabých stránek komunity. Tom Frears (2005), který výzkum prováděl, zjistil, že nejvýznamnějšími problémy, kvůli kterým by asistenti zvažovali odchod jsou: nedostatek asistentů a časté změny v složení týmu (23%), těžkosti se zachováním rovnováhy mezi

praktickou péči a administrativou (23%), nedostatek podpory a ocenění (15%), nedostatek komunikace a pocitu sounáležitosti (15% z celkového počtu asistentů). Důležitým faktorem byl také stres: 12% odpovědí označilo život v komunitě jako permanentně stresující, 78% občas stresující a pouze 10% vnímalo stres spojený s komunitním životem jako přiměřený.

Poslední postřeh přivádí blíže k intenzitě prožívání vlastních slabostí v komunitě. Jean Vanier v tomto smyslu napsal:

„Komunita je místo, kde se plně projeví hranice, obavy a sobectví člověka. Ukáže se jeho chudoba a slabosti, neschopnost si s některými porozumět, jeho zablokovanost, narušená citovost nebo sexualita, jeho touhy, které se zdají nenasytné, jeho frustrace, závistivost, nenávisť a touha ničit. ...Život v komunitě je nejvyšším odhalením mezí, slabostí a stínů každé bytosti. (Vanier, s. 34)

2.6.2 Zisky a ztráty asistentů ze soužití s mentálně postiženými

Odhalení mezí, slabostí a stínů se týká však nejen asistentů, ale také osob s mentálním postižením. Spink (2006, s. 193) připomíná v této souvislosti autora předchozího citátu: *„Jean Vanier se snažil vždy zdůrazňovat, že osoby s mentálním postižením mohou ‚lézt na nervy‘ a není třeba je idealizovat: ‚přijdou k tobě a zeptají se tě na stejnou otázku po stopadesáté a tak testují tvou trpělivost, překračují tvé hranice a konfrontují tě s tvými špatnými stránkami.“*¹⁹

Zmíněný citát se dotýká omezení každého člověka, Kopřiva (2000, s. 23) připomíná, že schopnost pracovníků v pomáhajících profesích přijmout klienta je vysoce individuální a *„hlavní roli zde hraje životní historie a současná osobní situace pomáhajícího.“* Životní historie i současná osobní situace pomáhajícího společně s jeho hodnotovou orientací a motivací vytváří prostor

¹⁹ S humornou nadsázkou komentuje tuto situaci obrázek Zizi Pascal (přejatý z Mosteller, 1998, s. 15), který je přetištěn v příloze č. 5. Asistentka (patrně autorka knihy) prchá se sbaleným uzlíčkem z komunity, kde v popředí stojí trefně charakterizovaná řada osob s mentálním postižením. Uprostřed nich vede na pohled marný spor, týkající se vhodného obutí, jiná asistentka.

nejen pro pojmání obtíží a ztrát plynoucích z práce s osobami s mentálním postižením, ale také pozitivních zisků.

Literatura vzniklá v posledních desetiletích si všímá pozitivních zisků u osob, které si soužití s osobou s mentálním postižením nezvolili – tj. u rodičů a sourozenců. U nich Dykens (2005) zmiňuje vyšší míru trpělivosti, tolerance porozumění, empatie i přijímání odlišností, dále zostření smyslu pro sociální spravedlnost i vzrůst schopnosti zastávat se potřebných – pečovat a chránit je.

Jan Vančura (2007, s. 70 – 71) pak cituje přehledovou studii, již publikovali Hastings a Taunt v roce 2002, kteří na základě dalších prací a výzkumů „předkládají čtrnáct oblastí pozitivních zisků, které rodiče vnímají v soužití se svým intelektově postiženým dítětem:

1. *Radost/uspokojení plynoucí z péče o dítě*
2. *Dítě je zdroj radosti/šťěstí*
3. *Vnímání vlastní kompetence ve vykonání nejlepší možné péče o dítě*
4. *Sdílení lásky s dítětem*
5. *Dítě přináší výzvu a příležitost k učení se a k rozvoji*
6. *Posílení rodiny a manželství*
7. *Dítě dává nový smysl nebo zesiluje prožitek smyslu v životě*
8. *Rozvinutí nových schopností, dovedností a pracovních příležitostí*
9. *Změna v lepšího člověka (k větší smířlivosti a toleranci, k menšímu sobectví)*
10. *Zvýšení vlastní síly nebo sebedůvěry*
11. *Rozšíření vztahové sítě*
12. *Zesílení spirituality*
13. *Změna vlastní životní perspektivy (například vyjasnění, co je v životě důležité, jasnější vědomí budoucnosti)*
14. *Ocenění každého dne, život v pomalejším tempu*

I když je vazba rodič a dítě v mnohém odlišná, lze některé postřehy – zejména ty, které jsou jmenovány na konci celé škály – přenést i na subjektivně vnímané zisky asistentů věnujících se osobě s mentálním postižením.

2.6.3 Dílčí výzkumná otázka č. 5

Jaké zisky a ztráty asistenti z L'Arche Liverpool identifikují ve vztahu k jejich životu v komunitě L'Arche?

3 Metodologie

3.1 Cíl výzkumu

Ve své práci se zabývám hodnotami, které jsou základem způsobu práce komunity L'Arche. Ve výzkumu se zaměřuji na perspektivu asistentů osob s mentálním postižením. Cílem tohoto výzkumu je zjistit, jaké hodnoty považují asistenti v komunitě L'Arche v Liverpoolu za důležité ve své práci s lidmi s mentálním postižením.

3.1.1 Hlavní výzkumná otázka

Hlavní výzkumná otázka zní tedy takto: „Jak soužití s lidmi s mentálním postižením v L'Arche Liverpool ovlivňuje hodnotovou orientaci asistentů (a jak se tato zpětně odráží v životě komunity)?“

3.2 Volba metody výzkumu a výzkumné strategie

Výzkum se zaměřuje na osobní pohled asistentů L'Arche Liverpool na hodnoty, které ve své práci a ve vztahu k lidem s mentálním postižením považují za významné a určující. Abych mohla začít zodpovídat otázky týkající se osobních hodnot asistentů, potřebovala jsem problematiku poznat do hloubky a dozvědět se co nejvíce o názorech a postojích jednotlivých asistentů. Vzhledem k výše popsanému charakteru výzkumné otázky jsem proto zvolila kvalitativní design výzkumu.

Kvalitativní výzkum definují Strauss a Corbinová (1999, s. 10) takto: „*Termínem kvalitativní výzkum rozumíme jakýkoliv výzkum, jehož výsledků se nedosahuje pomocí statistických procedur nebo jiných způsobů kvantifikace. Může to být výzkum týkající se života lidí, příběhů, chování, ale také chodu organizací, společenských hnutí nebo vzájemných vztahů.*“ Dále potom titíž autoři popisují, jaké typy výzkumných problémů je vhodné zkoumat za použití

kvalitativních metod. „Kvalitativní metody se užívají k odhalení a porozumění tomu, co je podstatou jevů, o nichž toho ještě moc nevíme.

V neposlední řadě mohou kvalitativní metody pomoci získat o jevu detailní informace, které se kvantitativními metodami obtížně podchycují.“ (Strauss, Corbinová, 1999, s. 11). Disman (2000, s. 286) se zamýšlí nad cílem kvalitativně pojatého výzkumu: „Cílem kvalitativního výzkumu je porozumění. Porozumění pak vyžaduje vhléd do co největšího množství dimenzí daného problému.“ To je ovšem spojeno s redukcí počtu jedinců, o kterých můžeme takto podrobné informace zjišťovat (Disman, 2000). Proto v kvalitativním výzkumu zpravidla zkoumáme pouze malý počet jedinců, ale snažíme se získat co nejvíce různých informací o rozmanitých aspektech jejich života. Usilujeme o pochopení jejich sdělení v širších souvislostech a z různých úhlů pohledu.

3.3. Techniky sběru dat

Nejběžnějšími technikami sběru dat je v kvalitativním výzkumu pozorování, rozhovor a analýza dokumentů. Ve svém výzkumu pracuji s polostrukturovanými rozhovory s asistenty komunity L'Arche v Liverpoolu, které dodaly základní materií pro hodnocení a zodpovězení dílčích výzkumných otázek, pro doplnění byly však využity i další informační zdroje.

Vycházela jsem z toho, že jsem v roli asistenta komunity byla již třetí rok a podílela jsem se na jejím životě. Přirozeně jsem tak využila jsem možnosti zúčastněného pozorování, které Disman (2000, s. 305) charakterizuje jako „styl výzkumu, ve kterém výzkumník participuje na každodenním životě lidí, které studuje.“

Moje zkušenost s životem v komunitě mi umožňovala klást informované, konkrétní a zasvěcené otázky a při rozhovoru požadovat i podrobnější vysvětlení. Svými respondenty a zároveň kolegy jsem byla vnímána jako důvěryhodná osoba, což se projevilo na otevřenosti respondentů a celkové atmosféře rozhovoru. Nebezpečí ztráty potřebného odstupu jsem se

bránila snahou nepředjímat obsah a formu možných odpovědí a ani je v průběhu rozhovoru nehodnotit.

Někteří z respondentů ve svých výpovědích odkazovali na Chartu L'Arche a knihy jejího zakladatele Jeana Vaniera. Tyto konstitutivní dokumenty (společně s textem „Identity & Mission“, který vznikl z práce mezinárodní skupiny, která reflektuje vizi a poslání komunit hnutí L'Arche) mi také pomohly při formulaci teoretické části práce.

3.3.1 Technika polostrukturovaného rozhovoru

Jak již bylo uvedeno, zvolenou technikou při získávání dat pro kvalitativní výzkum byl polostrukturovaný rozhovor. Při vedení rozhovorů jsem postupovala podle seznamu otázek, které jsem si vytvořila před započítím dotazování.²⁰ Pořadí těchto otázek však bylo pouze orientační. Tento způsob vedení rozhovoru mi umožnil věnovat se všem tématům, na které jsem se ve svém výzkumu chtěla zaměřit. Vzhledem k tomu, že všechny rozhovory mají obdobnou strukturu, je možné je vzájemně porovnávat, všítat si různých souvislostí a témat, která se ve výpovědích respondentů opakují. Způsob vedení rozhovorů podrobněji popisují v podkapitole věnované průběhu sběru dat.

3.4 Výběr vzorku

3.4.1 Možné varianty výběru jednotky zkoumání

Mým původním záměrem bylo oslovit zástupce všech hlavních skupin, které bývají obvykle zapojeny do života komunity L'Arche. Podle mého názoru je možné rozlišit čtyři hlavní skupiny osob, podílejících se na fungování komunity L'Arche (alespoň podle anglického modelu, ve kterém je L'Arche registrovanou charitativní organizací). Jsou to:

- osoby s mentálním postižením.

²⁰ Scénář rozhovoru je k dispozici v příloze č. 6

- osobní asistenti – členové komunity L'Arche (popřípadě i dobrovolníci a přátelé L'Arche).
- rodiče a další rodinní příslušníci (nebo opatrovníci) osob s mentálním postižením.
- profesionálové, pracující v různých pomáhajících profesích.²¹

Rozhodla jsem se využít svého pobytu v L'Arche Liverpool a zaměřila se proto na osoby spojené s touto konkrétní komunitou. Chtěla jsem se pomocí svého výzkumu dospět k identifikaci širších základních témat (které mohou být obdobné v různých komunitách hnutí L'Arche), ale také postihnout specifické postoje a pohledy na problematiku hodnot, tak jak je viděna asistenty v komunitě v Liverpoolu

Se zástupci výše zmíněných skupin jsem chtěla vést polostrukturované rozhovory. Zároveň jsem si byla vědoma skutečnosti, že u některých výše uvedených skupin by bylo provedení tohoto záměru velice obtížným úkolem – konkrétně zejména u skupiny osob s mentálním postižením²² a také u jejich příbuzných.²³

3.4.2 Jednotka zkoumání

S ohledem na uvedené problémy, se kterými jsem se setkala při realizaci výběru vzorku v rámci původního výzkumného záměru, jsem se po delším uvažování rozhodla zaměřit svou pozornost pouze na jednu z těchto skupin: na

²¹ Tito pracovníci (psychologové a sociální pracovníci, ale také lékaři, pedagogičtí pracovníci, duchovní...) jsou většinou buďto přímo členy komunity, nebo s ní externě spolupracují – jako poradci; členové správních rad; lektori, podílející se na přípravě a realizaci kurzů pro další vzdělávání asistentů apod.

²² V případě osob s mentálním postižením tomu bylo tak z důvodu, že ačkoliv v současné době v domech L'Arche Liverpool žije celkem dvacet osob s mentálním postižením, jen velmi malá část z nich jsou osoby s lehkým handicapem. Od počátku svého uvažování nad vhodnou metodou výběru výzkumného vzorku jsem si tedy kladla otázku, zda se mi vůbec podaří nalézt takové osoby ze skupiny postižených členů L'Arche, které budou skutečně schopny zúčastnit se rozhovoru a poskytnout informovaný souhlas s jejím provedením.

²³ Další obtížně dostupnou skupinou byli příbuzní osob s mentálním postižením. Většina osob s mentálním postižením, které žijí v L'Arche Liverpool, totiž není v kontaktu se svými příbuznými, případně se jedná pouze o kontakty velmi nepravidelné, často pouze prostřednictvím telefonu či jednou za čas poslané pohlednice. Proto se snaha získat tyto osoby pro spolupráci ve výzkumu ukázala jako obtížná; a výpověď této skupiny lidí by vzhledem k jejich sporadickým kontaktům s osobami s mentálním postižením a celkově s komunitou L'Arche pravděpodobně byla značně zkreslující a neúplná.

asistenty L'Arche Liverpool, kteří sdílí svůj každodenní život s lidmi s postižením a proto tyto lidi také poměrně dobře znají a mají dostatečné povědomí o jejich potřebách a přáních.

Asistenti jsou pravděpodobně nejvhodnější skupinou, které je třeba se ptát na hodnoty, uplatňované v práci L'Arche. Vzhledem ke svému intenzivnímu kontaktu s lidmi s mentálním postižením, a každodenní péči o ně, asistenti nejvíce ovlivňují konkrétní způsoby uplatnění základních hodnot L'Arche v každodenní praxi. Proto jsem tedy nakonec všechny respondenty pro svůj výzkum vybrala z této skupiny a asistenti komunity L'Arche Liverpool tvořili jednotku zkoumání mého výzkumu.

3.4.3 Kriteriaální výběr

Asistenti zařazení mezi respondenty museli dle mnou stanovených kritérií splňovat dvě následující podmínky:

1. Každý respondent musí mít nejméně šestiměsíční zkušenost s pobytem v L'Arche Liverpool.²⁴
2. Každý respondent musí mít osobní zkušenost se sdílením společné domácnosti s osobami s mentálním postižením.²⁵

3.4.4 Záměrný výběr a jednotka zjišťování

Pro svou práci jsem primárně použila kriteriaální výběr. Přesto jsem tímto způsobem výběru nedocílila žádoucí redukce. Při tak velkém počtu potenciálních respondentů, kteří splnili stanovená kriteria, by nebylo možné

²⁴ Komunita totiž přijímá členy i na kratší čas (zpravidla na letní období); zkušenost těchto osob má odlišný charakter, která může být dána i mimořádným průběhem, např. participací na dovolené osob s mentálním postižením. Ze zúčastněného pozorování a vlastní zkušenosti vyvozují, že po půlročním pobytu pominou jak případné problémy s adaptací na život v cizím prostředí, tak také některé idealizované představy a očekávání, s nimiž asistent do komunity vstupuje.

²⁵ Společný život je základním charakteristickým prvkem komunit L'Arche a odlišuje je od obdobných zařízení, přesto je možné se zde setkat s asistenty, kteří tuto zkušenost nemají a působí například jako vedoucí dílen. I zde se díky zúčastněnému pozorování domnívám, že úzké soužití s osobami s mentálním postižením v jedné domácnosti proměňuje vnímání asistentů a tím i jejich hodnotovou orientaci.

provést zamýšlené hloubkové rozhovory a zpřísnění kritérií by nepřineslo očekávaný efekt.

Proto jsem přistoupila k záměrnému výběru z této početné skupiny. Tento způsob selekce vhodných respondentů vystihuje Mertens (1998, s. 261) větou, že výzkumník „*vybírá komunikační partnery s cílem identifikovat informačně bohaté případy, které mu umožní studovat jev do hloubky.*“ Postupným použitím kriteriálního a záměrného výběru jsem dospěla k jednotce zjišťování, která obsahovala 8 níže charakterizovaných asistentů.²⁶

3.5 Operacionalizace

Operacionalizace ve výzkumném procesu slouží k převedení teoretického vystižení popisovaných problémů na indikátory, které lze zkoumat. Z těchto indikátorů jsou posléze vytvořeny konkrétní otázky pro scénář rozhovoru.

V následující tabulce uvádím vedle sebe vždy dílčí výzkumnou otázku; indikátory, podle kterých lze odpovědi na tuto otázku zjišťovat; a nakonec konkrétní formulace otázek, které jsem použila ve svých rozhovorech s asistenty L'Arche Liverpool.

Tabulka 2: Operacionalizace dílčích výzkumných otázek

	Dílčí výzkumné otázky	Indikátory	Otázky v rozhovorech
1	Jaké motivy hrají významnou roli v rozhodnutí stát se asistentem L'Arche v Liverpoolu?	<ul style="list-style-type: none">▪ motivy rozhodnutí pro pobyt v L'Arche▪ důvod volby L'Arche Liverpool▪ očekávání od pobytu L'Arche	<p>Jak ses dozvěděl/a o L'Arche a proč ses rozhodl/a aktivně se zapojit do její činnosti?</p> <p>Z jakých důvodů sis vybral/a právě L'Arche Liverpool?</p> <p>Co jsi očekával/a od svého pobytu v L'Arche Liverpool?</p>

²⁶ Jsem si vědoma, že charakterové a volní vlastnosti asistentů jsou natolik rozdílné, že získaná data sice neumožňují generalizaci, jsou však významnou výpovědí o subjektivně vnímaném přínosu života sdíleného s osobami s mentálním postižením (jedná se tedy o informačně přínosné případy), proto se domnívám, že zvolený způsob záměrného výběru je legitimní a umožní získat odpovědi na kladené otázky.

	Dílčí výzk. otázky	Indikátory	Otázky v rozhovorech
2	Jaké charakteristiky komunity L'Arche považují asistenti z L'Arche Liverpool za důležité?	<ul style="list-style-type: none"> ▪ subjektivně vnímané charakteristické znaky komunity L'Arche, její organizace a fungování ▪ subjektivně vnímané rozdíly v poskytovaných sociálních službách v L'Arche a jiných organizacích podobného zaměření ▪ subjektivně vnímané cíle a poslání komunity L'Arche 	<p>Jak bys popsal/a L'Arche někomu, kdo tuto komunitu vůbec nezná?</p> <p>Co je podle tvého názoru pro L'Arche typické a co ji odlišuje od ostatních organizací, které poskytují sociální služby pro lidi s mentálním postižením?</p> <p>Jaké jsou podle tvého názoru nejvýznamnější cíle a poslání L'Arche?</p>
3	Jak asistenti L'Arche Liverpool vnímají svou roli v rámci organizace?	<ul style="list-style-type: none"> ▪ role asistenta v L'Arche Liverpool a její subjektivně vnímané charakteristiky ▪ konstitutivní podmínky pro výkon role asistenta v L'Arche Liverpool tvořené prostředím komunity i vnějšími podmínkami 	<p>Co je podle tvého mínění hlavním smyslem tvé role asistenta v L'Arche Liverpool?</p> <p>Jak je tato role formována a vymezována charakterem komunity a vnějšími okolnostmi?</p>
4	Jak asistenti v L'Arche Liverpool vnímají svoje vztahy s osobami s mentálním postižením, se kterými v komunitě žijí?	<ul style="list-style-type: none"> ▪ subjektivní charakteristika vztahu respondenta k osobám s mentálním postižením ▪ subjektivně vnímané investice a zisky respondenta ze života s osobami s mentálním postižením 	<p>Jak bys charakterizoval/a svoje vztahy k osobám s mentálním postižením, s nimiž ses setkal v komunitě L'Arche?</p> <p>Co přinášíš do vztahů s osobami s mentálním postižením ty a co dávají oni tobě?</p>
5	Jaké zisky a ztráty asistenti z L'Arche Liverpool identifikují ve vztahu k jejich životu v komunitě L'Arche?	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Pozitivní zisky k charakteristickým prvkům komunity L'Arche ▪ Pozitivní a negativní zážitky ze života v komunitě L'Arche Liverpool ▪ pozitivní a negativní změny v osobním životě související se životem v L'Arche Liverpool ▪ subjektivně vnímané přínosné nové dovednosti, znalosti, emoční obohacení 	<p>Splnila se tvoje očekávání, které jsi měl/a při příchodu do L'Arche Liverpool?</p> <p>Zažil/a jsi v L'Arche Liverpool něco, co jsi neočekával/a, co tě překvapilo?</p> <p>Existuje něco, v čem ses vlivem svého pobytu změnil/a?</p> <p>Co Ti život v L'Arche Liverpool dává, co ses naučil/a, zjistil/a či dozvěděl/a?</p>

3.6 Průběh sběru dat

3.6.1 Soubor respondentů

Definitivní soubor respondentů, získaný kombinací kriteriálního a záměrného výběru nakonec zahrnuje 8 osob ve věku od 21 do 60 let, z něhož jsou 3 muži a 5 žen. Všichni respondenti mají v souladu se stanoveným kritériem zkušenost se sdílením jedné domácnosti společně lidmi s mentálním postižením, v době rozhovoru však zastávali různé funkce – asistent v domě (a to jak bydlící přímo v jednom z domů komunity, tak bydlící mimo komunitu), v dílně, vedoucí domu, dílny i vedoucí komunity. V souboru tak byly zastoupeny všechny role, které mohou pracovníci v L´Arche zastávat.

Tabulka 3: Základní charakteristiky výzkumného souboru

	Respondent (věk)	Státní příslušnost	Délka pobytu v L´Arche	Veškeré doposud zastávané role v L´Arche.
1	muž (29)	Japonsko	3, 5 roku	Asistent bydlící v domě.
2	žena (27)	Litva	5 let	Asistent bydlící v domě, asistent bydlící mimo komunitu.
3	žena (21)	Německo	8 měsíců	Asistent bydlící v domě.
4	muž (40)	Velká Británie	17,5 roku	Asistent bydlící v domě, asistent bydlící mimo komunitu, vedoucí domu, vedoucí chráněné dílny, koordinátor asistentů, vedoucí komunity.
5	žena (31)	Slovensko	5, 5 roku	Asistent bydlící v domě, asistent bydlící mimo komunitu, vedoucí domu.
6	žena (26)	Polsko	1 rok	Asistent bydlící v domě.
7	žena (22)	Maďarsko	1, 5 roku	Asistent bydlící v domě, asistent v chráněné dílně.
8	muž (60)	Velká Británie	14 let	Asistent bydlící v domě, asistent bydlící mimo komunitu, vedoucí domu, asistent v dílně.

3.6.2 Průběh a zachycení rozhovoru

Pořadí výše uvedených otázek bylo pouze orientační, většinou tvořily kostru každého rozhovoru a vymezovaly směr, kterým se dialog s respondentem ubíral. Pokud bylo potřeba nějakou otázku rozvést nebo nějakým způsobem vysvětlit či doplnit, kladla jsem respondentům upřesňující otázky. Jestliže komunikační partner považoval nějakou otázku za klíčovou, snažila jsem se nechat jej volně vyprávět o všem, co považoval za důležité, respektovala jsem jeho zájem a celkový vývoj rozhovoru.²⁷ Abych snížila riziko zkreslení výpovědi svou přítomností, snažila jsem se u každého z rozhovorů zachovat standardní podmínky. Usilovala o to, aby měl každý z respondentů stejný klid na dotazování (rozhovory proběhly na klidném místě podle výběru respondenta – ve většině případů to bylo v pokoji, kde asistent bydlel). Kromě respondenta a mě jako tazatele na místě v té době nikdo další nebyl. Také jsem dbala na to, abych každému z respondentů výzkum představila v podobném duchu a podobnými formulacemi.

Provedení všech rozhovorů trvalo v podmínkách provozu komunity více než jeden měsíc a jejich délka se pohybovala od 40 minut do 2 hodin. Rozhovory byly vzhledem k různým národnostem respondentů vedeny v angličtině, která je komunikačním jazykem L'Arche Liverpool. Všechny rozhovory byly zachyceny diktafonem v plné délce, nahrávání nikdo neodmítl. Abych zachovala autentičnost výpovědí, přepsala jsem doslovně každý rozhovor. V části práce věnované prezentaci a interpretaci zjištěných poznatků jsou tyto rozhovory citovány v češtině, příloha č. 7 přináší jejich původní znění.

3.6.3 Postup práce

V souladu se záměrným výběrem respondentů jsem postupně oslovovala členy komunity, kteří splňovali uvedená kritéria. Tři z oslovených mi rozhovor

²⁷ Reakce na položené otázky byla velmi vstřícná, bylo zjevné, že zvolené otázky korespondovaly s jejich zkušeností a oni jim dobře porozuměli. Svou roli nepochybně sehrála společně sdílená zkušenost tazatelky a respondenta. Odpovědi byly i bez doplňujících otázek zpravidla velmi obsáhlé a otevřené. V této souvislosti někteří respondenti se ujišťovali, že získaná data zůstanou anonymní a osobní údaje nebudou ze zpracování identifikovatelné.

z různých důvodů odmítli. Jak postupně probíhaly jednotlivé rozhovory, uvědomovala jsem si – přes veškerou jejich rozmanitost, že témata, vyjádřené hodnoty a subjektivně vnímané pozitivní zisky se začínají opakovat.

Dostala jsem se do bodu, který je v odborné literatuře popisován jako saturace. Autoři Glaser a Strauss (in: Disman 2000, s. 301) ji charakterizují vystihují takto: „Saturace znamená, že už nejsou nalézána žádná data, která by mohla být použita pro formulování dalších kategorií. Když výzkumník vidí vynořovat se opět a opět shodné vzorce, začíná být empiricky přesvědčen, že koncept je teoreticky saturován.“

Pro Dismana (2000, s. 302) je teoretická saturace podmínkou naplnění cílů kvalitativního výzkumu – *„metodika kvalitativního výzkumu je definitivní teprve tehdy, když bylo dosaženo teoretické saturace, když už další data, nepřispívají k lepšímu porozumění danému konceptu.“* Bylo by odvážné tvrdit, že jsem vyčerpala všechny možnosti respondentů v komunitě L'Arche Liverpool. Pokud je cílem této práce zachycení hodnot, motivace, pozitivních zisků a dalších rysů života v této komunitě, jsem přesvědčena o tom, že to podstatné bylo respondenty vyřčeno.

4 Prezentace a interpretace zjištěných poznatků

4.1 Jaké motivy hrají významnou roli v rozhodnutí stát se asistentem L´Arche v Liverpoolu?

4.1.1. Jak ses dozvěděl/a o L´Arche a proč ses rozhodl/a aktivně se zapojit do její činnosti?

Z výzkumu vyplývá, že všichni respondenti vnímali svůj odchod do komunity jako zásadní životní změnu. Podnět pro ni mohl být pouhý inzerát v náboženském tisku, který však souzněl s aktuální životní situací člověka: *„Celý život jsem pracoval v kanceláři. Bylo mně kolem 46, teď je mi 60 [...] Myslel jsem si, že potřebuji změnu [...] Viděl jsem inzerát, ve kterém stálo: ‚Chtěl bys žít s lidmi s mentálním postižením v křesťanské komunitě?‘ A já jsem si řekl: ‚Ale ano, to by se mi docela líbilo.“*²⁸

Avšak tento podnět je zcela ojedinělý, většina ostatních respondentů se odkazuje na svědectví přátel, kteří život v L´Arche vyzkoušeli: *„Po škole jsem jela do Francie, měla jsem se tam skvěle, ale pak jsem se rozhodla dělat něco jiného. Mám kamaráda, který pracuje v L´Arche v Kanadě, který mi o tom řekl. Řekl: ‚To se ti bude líbit.“*²⁹

O dobré zkušenosti – tentokrát důležité pro studovaný obor, mluví i další respondentka: *„V té době jsem studovala, takže jsem se rozhodla na rok přerušit studium, abych získala více zkušeností na praktické úrovni, protože studuji sociální práci, tak jsem si myslela – ano, získej větší praxi v různých*

²⁸ Respondent 8 (originální znění v příloze č. 7 – výpověď 1.1.1).

²⁹ Respondentka 3 (originální znění v příloze č. 7 – výpověď 1.1.2). Obdobně i další respondentka 6, pocházející z Polska (výpověď 1.1.3): *„Dozvěděla jsem se o L´Arche před několika lety od své kamarádky. Byla na pár měsíců v L´Arche Erie v USA. [...] Řekla mi, jaká byla její zkušenost, co dělala, co se jí na tom líbilo. Rozhodla jsem se, že bych to mohla zkusit a chtěla jsem jet na nějaký čas do ciziny a tak jsem si myslela, že by to byla dobrá zkušenost.“*

*prostředích. Chtěla jsem mít ve svém životě nějakou výzvu, najít své limity, kolik toho mohu dělat a zjistit více o sobě*³⁰

Odlišnost komunity, ideje, na nichž je postavena a svědectví přítele oslovily dalšího asistenta: *„Měl jsem kamaráda, který byl na stejné univerzitě a on skončil svá studia a šel žít do Coracle [domu, který je součástí L´Arche Liverpool]. [...] Dal mi knihu ‚Tears of Silence‘ od Jeana Vaniera [...] byl jsem tím pohnut, hluboce pohnut tím, co jsem četl. [Můj přítel po návratu] strávil celou dobu mluvením o Brianovi a o tom, jak moc se jej Brian dotkl za ten rok, kdy žil v Coracle. [...] Prostě jsem se cítil opravdu povolán, cítil jsem to v modlitbě, ano... L´Arche je to, co chci dělat.*³¹

4.1.2 Z jakých důvodů sis vybral/a právě L´Arche Liverpool?

Téměř všichni dotázaní popsalí svou cestu do L´Arche Liverpool spíše jako náhodu danou vnějšími okolnostmi či využitou možností: *„Rozhodla jsem se jet do Británie, protože se mně tam dřív opravdu líbilo a zavolala jsem někomu z L´Arche v Británii a zeptala jsem se, kde má pomoc bude potřeba nejvíc. A oni mně řekli: ‚Ach, běž do Liverpoolu.‘ A proto jsem přišla do Liverpoolu. Vlastně jsem si to nevybrala, byla jsem tam tak nějak poslána.*³² Důvodem,

³⁰ Respondentka 7 (originální znění v příloze č. 7 – výpověď 1.1.4). Podobný důvod měl k návštěvě komunity L´Arche i student z Japonska – respondent 1 (výpověď 1.1.5): *„Ano, myslím, že jsem hledal, co bych mohl dělat, a co by nebyla jen práce. Co by bylo uspokojující [...] jak žít a tak. Vyzkoušel jsem spoustu zaměstnání a nakonec jsem studoval poradenství. V té době jsem měl poradkyni [...] vzala mne do L´Arche v Japonsku a pak jsem potkal core members[...].“*

Touhu dělat něco jiného, odlišného zmiňuje i respondentka 2 (výpověď 1.1.6): *„Byla jsem mladá, bylo mně v té době teprve 18, a chtěla jsem v té době dělat něco, co by vypadalo odlišně od toho, co dělali všichni ostatní. A myslela jsem si ‚Hurá, tady je něco super!‘ Velmi naivně jsem přišla do L´Archy. ‚Pojď dělat něco super!. Bud’ jiná!‘ A tohle bylo něco jiného.“*

³¹ Respondent 4 (originální znění v příloze č. 7 – výpověď 1.1.7). Obdobné důvody, jistota spojená se spirituálním zážitkem rezonuje i v odpovědi respondentky 5 (výpověď 1.1.8): *„Moje kamarádka, která mne učila angličtinu ještě v České republice, se zmínila o L´Arche. [...] Žila s lidmi s mentálním postižením rok a bylo to docela zajímavé. Nebylo to žádné (nevím, nenazvala bych to jako) Boží volání (nebo tak něco), ale bylo to jasné, že jdu do L´Arche. [...] Nevím, nemyslím si, že tam byl logický důvod, ale často dělám věci, které nemají vnější důvod (není to pro mne neobvyklé) a to byla jedna z nich. A měla jsem práci, měla jsem přátele (často se tam vracím na návštěvu a tak)... Takže to nebylo tak, že bych nechtěla být v České republice, a že jsem něco hledala. Protože já jsem nic nehledala. Jen to bylo prostě jasné, že tohle je další krok, který je třeba udělat.*³¹

³² Respondentka 3 (originální znění v příloze č. 7 – výpověď 1.2.1) Asistentka pocházející ze Slovenska navazuje na svou výpověď o tom, jak se dozvěděla o komunitě L´Arche slovy:

proč oslovit konkrétní komunitu, mohou být známé kontakty nebo například krása města, v němž se komunita nachází: „Rozhodla jsem se jet do Velké Británie, protože jsem si myslela, že USA jsou příliš daleko a je to příliš drahé tam jet. Tak jsem si vybrala Velkou Británii a nejdříve jsem chtěla jet do L´Arche Edinburgh jen proto, že jsem si říkala, že to město je velmi krásné. A potom, protože tam neměli žádná volná místa, zeptali se mne, jestli chci jet do jiné komunity, kde mají místo. A řekli mi, že mohu jet do Liverpoolu. Tak jsem to udělala a to je vše.“³³

Výjimku mezi respondenty tvoří respondent z Japonska, který znal dobře komunitu L´Arche ve své zemi a uvědomoval si rozdílnost mezi komunitami: „L´Arche Japonsko je jediná komunita v Japonsku, taky byla velmi malá a trochu přísná, co se týče denního života [...] Mám kamarádku, která byla v L´Arche Liverpool, jmenuje se Keiko a s ní jsem si povídal. L´Arche Liverpool je velmi odlišná komunita od L´Arche Japonsko, tak jsem si myslel, že pokud pojedou do L´Arche Liverpool, mohu se o L´Arche naučit něco jiného.“³⁴

4.1.3 Co jsi očekával/a od svého pobytu v L´Arche Liverpool?

Respondent se zkušenostmi z L´Arche Japonsko očekával i konkrétnější zkušenosti, které mohl využít v komunitě ve své zemi: „L´Arche Japonsko – byli jsme L´Arche, jsme L´Arche. [...] Ale někdy jsme měli těžkosti a já si myslel, že bychom měli vědět, že já bych měl vědět, něco víc o L´Arche. Očekávám [zkušenost], co západní komunity dělají s lidmi s mentálním postižením. Taky v L´Arche Japonsko nemáme lidi s fyzickým postižením [...] Ale L´Arche Japonsko chtěla pozvat tyto lidi, ale nevěděli jsme, jak to udělat. Ale tady [v

„Nebyla to otázka kam, nebyla to otázka kdy. Odpověď by byla hned, co nejdřív, okamžitě. Co nejdřív, jak někdo odpoví, že mne chtějí. Takže... to bylo velmi jednoduché. Napřed jsem napsala do [L´Arche] Lambeth a oni měli plno. Řekli mně, abych se přihlásila do [L´Arche] Inverness, což jsem udělala a oni řekli, že mají plno, a že by měli místo za pár měsíců. Ale já jsem nechtěla čekat pár měsíců, já jsem chtěla jet hned. Tak jsem se přihlásila do Liverpoolu...“
Obdobně další uchazečka – respondentka 2: „Bylo mi řečeno, že L´Arche je všude na světě. Měla jsem adresu L´Arche Lambeth [komunita L´Arche v Londýně], tak jsem napsala tam. Ale Lambeth má vždy dost asistentů, takže mně nepotřebovali. V L´Arche Liverpool byla volná místa – jako vždy [směje se]. Tak jsem skončila L´Arche Liverpool.“

³³ Respondentka 6 (originální znění v příloze č. 7 – výpověď 1.2.4).

³⁴ Respondent 1 (originální znění v příloze č. 7 – výpověď 1.2.5).

L'Arche Liverpool] je spousta lidí s fyzickým postižením a já chtěl vědět, jak spolu žijí.³⁵

Jeho odpověď je však netypická, obvyklá očekávání ostatních, kteří neměli zkušenosti s životem v komunitě L'Arche, formulovala šestadvacetiletá Polka: *„Nikdy dřív jsem nepracovala s postiženými lidmi, tak jsem chtěla zkusit tento druh práce. Přemýšlela jsem, zde jsem schopná dělat toto zaměstnání a chtěla jsem to zkusit. A tohle se zdálo být velmi zajímavé, protože je to cizí země a já jsem si taky mohla zlepšit angličtinu a potkat lidi z celého světa. Ale to první bylo – chtěla jsem zkusit pracovat s postiženými lidmi.“³⁶*

4.1.4 Motivace asistentů

Prvotním impulsem k příchodu do komunity L'Arche je podle svědectví respondentů informace, zaujaté svědectví či doporučení přátel. Souvisí to patrně s celkovým charakterem komunity, v níž přátelské vazby hrají velmi důležitou roli. Jiným způsobem – z inzerátu – se o komunitě dozvěděl pouze jeden starší muž, jehož přátelé nepochybně působili ve zcela jiných profesích.

Také důvody výběru konkrétní komunity L'Arche Liverpool jsou stejné. Z odpovědí vyplývá, že se budoucí asistenti rozhodují pro zemi, v níž budou působit – svou roli zcela přirozeně hraje jazyková stránka, dále sympatie ke konkrétní zemi a také finanční stránka cesty. Naprostá většina asistentů není schopna rozlišit mezi konkrétními komunitami v jedné zemi a svou volbu L'Arche v Liverpoolu zdůvodňují tím, že zde bylo volné místo. I zde pouze jediný respondent, který znal komunitu L'Arche ve své vlastní zemi, se rozhodl pro L'Arche Liverpool kvůli jejím konkrétním charakteristikám (přítomnosti lidí s kombinovaným postižením).

Naproti tomu motivy příchodu a očekávání asistentů zaujaly celou škálu možností, jak již byla nastíněna v teoretické části práce. Podobně jako Cushing (2002) je můžeme rozdělit na idealistické a pragmatické, u většiny však se tyto důvody vzájemně doplňují. Mezi pragmatickými důvody nalezneme

³⁵ Respondent 1 (originální znění v příloze č. 7 – výpověď 1.3.1).

³⁶ Respondentka 6 (originální znění v příloze č. 7 – výpověď 1.3.2).

záměr lépe ovládnout angličtinu i záměr získat praxi v studovaném oboru, na pomezí stojí snaha vyzkoušet něco jiného, naučit se něco nového a vyzkoušet své možnosti i hranice; přítomný je i prvek dobrodružství. Naopak touha dělat něco „jiného“, smysluplného a užitečného, odkazuje k idealistickým cílům, podníceným četbou děl zakladatele komunity Jeana Vaniera; osobnímu hledání spojenému s bilancí smyslu vlastního života i s náboženskou transcendencí.

4.2 Jaké charakteristiky komunity L'Arche považují asistenti z L'Arche Liverpool za důležité?

4.2.1 Jak bys popsal/a L'Arche někomu, kdo tuto komunitu vůbec nezná?

Většina respondentů považovala za důležité zdůraznit rys komunity a roli vzájemných vztahů: *„Komunita je, když lidé sdílí život jeden s druhým a opravdu na tom nezáleží, jestli jsi postižený nebo ne. Žijete společně a sdílíte svůj život. [...] Myslím, že je to docela neobvyklé, ale je to možné. [...] Lidé mají možnost žít jako rodina a jsou podporováni v jejich vlastním způsobu života... Jeden asistent se stará o jednoho postiženého a lidé se opravdu starají jeden o druhého...“*³⁷

4.2.2 Co je podle tvého názoru pro L'Arche typické a co ji odlišuje od ostatních organizací, které poskytují sociální služby pro lidi s mentálním postižením?

³⁷ Respondentka 3 (originální znění v příloze č. 7 – výpověď 2.1.1). Roli vzájemných vztahů, které z L'Arche vytváří domov, zdůrazňuje i respondentka 6 (výpověď 2.1.2): *„Snažíme se vytvořit domov – to je nejvýznamnější. Někdy se to daří lépe, jindy hůře [směje se]. Myslím, že je důležité, když si v L'Arche ... znáš lidi [s postižením], znáš je jako osobu; nemusíš sice [přesně a z hlediska medicíny] vědět, co je to, když má Downův syndrom, ale není toto nejdůležitější. Nejdůležitější je, že chceš s tím člověkem trávit čas, víš, co on nebo ona má či nemá rád (ráda), není to o ..., je to bavit se s lidmi.“*

Při srovnání L´Arche a ostatních organizací pečujících o osoby s mentálním postižením zdůrazňovali respondenti podobné rysy jako v předchozí otázce: „Na rozdíl od jiných míst L´Arche staví na vzájemnosti vztahů, takže na jedné straně nejsou lidé s postižením, o něž je třeba se starat a uspokojovat jejich potřeby [...], a na druhé straně pečovatelé, jenž se o tyto lidi starají... Takže tam není jedna strana, která jenom bere, a strana, která jenom dává. V L´Arche (a já věřím a vím, že je to pravda) tam to tak funguje. Každý z nás máme své schopnosti, dobré stránky (něco, co můžeme nabídnout světu a druhým lidem) a něco, co potřebujeme, a druzí lidé nám to mohou nabídnout. A lidé s postižením něco takového mají.“³⁸

Další respondent toto vzájemné obohacování nazývá komunitou: „L´Arche je lepší, protože věří v komunitu. [...] L´Arche je dobrá, protože její život probíhá v malých skupinkách, takže je zde možnost být osobní. Takže core members mohou dělat to, co by opravdu chtěli, a projevit, jak se cítí. V ústavech někdy lidé s postižením prostě přestanou mluvit, jsou agresivní nebo neprojevují žádné city, ale v L´Arche to dělají. A to přináší spoustu smíchu, spoustu radosti a opravdu blízké vztahy. Nejen ze strany core members, ale také ze strany asistentů. To oni získají nejvíc, což je něco, co člověk zvenku nikdy nepochopí.“³⁹

Obdobně se vyjadřují i ostatní, pouze jedna respondentka si všímá ještě něčeho jiného: „Myslím, že co ji odlišuje je, že sem přijíždí tolik asistentů z různých zemí. To je něco, o čem jsem nikdy neslyšela u žádné jiné

³⁸ Respondentka 5 (originální znění v příloze č. 7 – výpověď 2.2.1). Na obvyklé jednostranné pojmání vztahu mezi pečovatelem a osobou s mentálním postižením odkazuje i respondent 1 (výpověď 2.2.2): „...ústav je pro asistenta jen pracoviště... ale v L´Arche žijeme společně, což znamená, že potřebujeme všechno sdílet – někdy je to práce, jindy jídlo a taky oslava.“

³⁹ Respondent 7 (originální znění v příloze č. 7 – výpověď 2.2.3). Respondent 4 (výpověď 2.2.4) užívá pro charakteristiku vzájemného vztahu slovo smlouva, které naráží na specifickou terminologii uvnitř komunity (přijetí závazku života s lidmi na okraji společnosti je nazýváno uzavřením smlouvy s chudými). Kromě této výstižné (byť mimo komunitu méně srozumitelné) charakteristiky připojuje současný vedoucí komunity i konkrétní příklad: „Základní rozdíl je podle mě v tom, že ... my bychom použili slovo smlouva, co se týče vztahů my bychom řekli, že ... v určitém smyslu jsme spojeni jako lidé. [...] Mark a Brian jsou navzájem spojeni, což souvisí s tím, že spolu po šest let sdíleli život, mají jeden o druhého hluboký zájem a mezi nimi existuje smlouva... A my je v tom podporujeme, kdežto kdyby Mark pracoval v Mencap [organizace, poskytující sociální služby lidem s mentálním postižením], oni by to nepodporovali. A nesnažili by se vztahu Marka s Brianem ani porozumět. Neviděli by to jako... my mluvíme o terapeutické hodnotě L´Arche. A já si myslím, že terapeutická hodnota L´Arche je v těchto vztazích a ve skutečnosti, že lidé jsou zavázáni jeden druhému.“

organizace. Je to něco opravdu nového – komunity jsou po celém světě a žijí v jakémisi druhu vzájemné výměny.⁴⁰

4.2.3 Jaké jsou podle tvého názoru nejvýznamnější cíle a poslání L´Arche?

Všechny odpovědi reflektovaly jeden z dvou základních bodů, tak jak je předznamenal tento respondent: „Ostýchám se to říci, ale jsou tu lidé, kteří by se na to dívali jako na duchovní věc a lidi, kteří by to pojímali jako sekulární záležitost. Ale víš, já si myslím, že komunita je opravdu, opravdu důležitá v L´Arche. Fakt, že jsme komunitou je základní součástí toho, kdo jsme. Jiní lidé mohou říci... základní rys jsou lidé s mentálním postižením. A komunita je něco jiného, není to opravdu tak důležité. A pro mne je základní věcí je komunita... která má v sobě lidi s mentálním postižením, která má v sobě lidi jako ty nebo já. Ale je to komunita, která to všechno drží pohromadě, nejsou to lidé s mentálním postižením. I když je mi jasné, že nemůžeme mít komunitu bez lidí s mentálním postižením.“⁴¹

Podoba L´Arche formovaná přirozeně přátelským vztahem k lidem s mentálním postižením je akcentována v této odpovědi: „Mohli bychom umístit každého [postiženého] do ústavu a ten postavit mimo město, někde, kde je nikdo nemůže vidět – a potom [ten problém] zde není. [...] V L´Arche říkáme: ‚Umístěte lidi [s postižením] do obyčejných domů, do obyčejné ulice. Budou bydlet přímo vedle vás a mají právo tam žít stejně jako vy.“⁴²

⁴⁰ Respondentka 3 (originální znění v příloze č. 7 – výpověď 2.2.5).

⁴¹ Respondent 4 (originální znění v příloze č. 7 – výpověď 2.3.1). Jako příklad jednoznačně vyzdviženého rysu L´Arche jako komunity společného života lze uvést respondentku 6 (výpověď 2.3.2): „Specifikem komunity je, že sloužíme jeden druhému, takže to má nějaký hlubší smysl.“

⁴² Respondent 4 (originální znění v příloze č. 7 – výpověď 2.3.3). Obdobně zdůrazňuje jako hlavní rys L´Arche přátelsky pojímanou péči o mentálně postižené respondentka 6 (výpověď 2.3.4): „Je to něco, co nemůžeš najít jinde – je to přátelství s lidmi s mentálním postižením. Někdy se to nepodaří, ale moje zkušenost je, že je to něco více než práce a něco víc než péče. Není to jenom péče o lidi s postižením, ale život s nimi.“

Poněkud polemičtěji zaznává důraz na profesionalitu péče o osoby s mentálním postižením u respondentky 7 (výpověď 2.3.5): „Komunita je jádrem L´Arche, ale být jenom hodnými křesťany nepomáhá. Je to začátek, ale není to vše, nemělo by to být vše. Je to reálné. Spojit komunitu s profesionalitou, protože nikde není psáno, že komunita nemůže být profesionální. Může.“

Naopak – akcent na základní rysy komunity, tedy radost ze společně stráveného času a vzájemná tolerance, se objevuje v této obšírné výpovědi: „Každý den je darem a každý den stojí za to slavit. Každého z nás stojí oslavovat a každý z nás je darem. Žít toto každý den a najít každý den něco, za co stojí děkovat. Každý den se na chvíli zastavit a říct: ‚Není to dobré? Nejsme šťastni?‘ Ať již máme problémy nebo ne, vždycky je něco, za co můžeme každý den poděkovat – takže to je slavení. A pak je odpuštění, což je velká věc, protože každý z nás potřebuje odpuštění, víš? Každý den, ať již úmyslně či neúmyslně (možná dokonce častěji) někomu ublížíš. Kdyby se každý den hodně neodpouštělo ... řekneš: ‚Ano, ublížils mi, ale je to v pohodě.‘ Myslím tím – ano, ty jsi mi ublížil, ale jsem schopen ti odpustit, mám tě rád takového jaký jsi a jsem stále Tvým přítelem. Pokud nejsou lidé schopni toto říct jeden druhému, tak komunita nemůže existovat.“⁴³

Většinou se však obě dvě charakteristiky spojí: „Pro mne by to bylo přijímat lidi takové, jací jsou a nesnažit se je změnit, ale podporovat je ve způsobu života, jaký chtějí vést, i když to možná nebudou schopni vyjádřit a říct způsobem, kterému by každý rozuměl. Je to přijetí lidí s postižením, přijetí lidí z různých zemí, přijetí různých kultur a různých tradic a dokonce různých náboženství.“⁴⁴

4.2.4 Porozumění asistentů ideálů komunity L'Arche a jejich osobní preference

Byla-li L'Arche charakterizována v úvodu jako komunita společného života, komunita terapeutická, zaměřená na život s mentálně postiženými lidmi a

⁴³ Respondentka 5 (originální znění v příloze č. 7 – výpověď 2.3.6). O darech lidí v komunitě hovoří obdobnými slovy i respondentka 6 (výpověď 2.3.7): „Důstojnost člověka [...] nezáleží, kdo jsi, jestli jsi postižený, nebo máš nějakou duševní nemoc nebo jsi chudý či jaká byla tvá životní zkušenost – jsi cenným člověkem. Znamená to vidět, že každá osoba má dary...“

⁴⁴ Respondentka 3 (originální znění v příloze č. 7 – výpověď 2.3.8). Otevřenost náboženským tradicím, jako určitý důsledek společného života v komunitě vidí i další respondentka 5 (výpověď 2.3.9): „Důsledkem těchto hodnot je ... společné žití v domácnosti a způsob, jakým jsou v domácnostech hodnoty žity a společné bytí a žití spolu. A jiný aspekt, který ... bych měla vyzdvihnout je náboženská svoboda, kdy každý z nás má právo věřit ve své vlastní náboženské hodnoty nebo nevěřit vůbec. Ačkoliv komunita vznikla v křesťanské katolické tradici, je vlastně ekumenická. To je fascinující.“

religiozní komunita je třeba říci, že všechny tyto charakteristiky byly ve výpovědích respondentů reflektovány. Podle svých osobních preferencí asistenti vyzdvihovali více společný život komunity, radost, slavení i vzájemné obohacení plynoucí ze vztahů mezi odlišnými lidmi, zatímco druzí více pociťovali přínos ze života s mentálně postiženými osobami, méně často se objevil důraz na odlišnost péče (ve smyslu již popisované teorie normalizace) a profesionalitu. Ve většině výpovědí byly obě charakteristiky skloubeny – komunitní společný život je životem asistentů a osob s mentálním postižením a zároveň péče o tyto osoby probíhá formou života v komunitě.

Spíše výjimečně byla vnímána náboženská charakteristika komunity, objevovala se jen tehdy, když respondenti oceňovali ekumeničnost komunity. V jediném případě byl zřetelně formulován i další rys komunity – přijímání lidí nejen různých náboženství, ale také jazyků, tradic a kultur.

4.3. Jak asistenti L'Arche Liverpool vnímají svou roli v rámci organizace?

4.3.1 Co je podle tvého mínění hlavním smyslem tvé role asistenta v L'Arche Liverpool?

Většina odpovědí zabíhala do popisu konkrétní činnosti asistenta v domě: *„Pracuji s jednou z nich, potřebuje hodně času a trpělivosti, protože je už starší. [...] Musím ji dávat léky, musím zajistit, že má pořádné jídlo a že má vše, co potřebuje, ať už se to týká zdravotních záležitostí, hygieny, zábavy nebo práce. A také ji musím povzbuzovat ... ačkoliv není už teď tak mladá, může dělat věci v domě. A tak musím vytáhnout co nejvíc z toho, co v sobě má... Ale netýká se to jenom jí, ale také dalších dvou v domě.“*⁴⁵

⁴⁵ Respondentka 7 (originální znění v příloze č. 7 – výpověď 3.1.1). Ještě konkrétněji se vyjadřuje respondent 1 (výpověď 3.1.2): *„Obvykle jsem od rána do večera s core member. Většinou se starám o jednoho člověka s mentálním postižením, kterého nazýváme core member. Snažíme se mít asistenci jedna ku jedné. Pomáháme se snídání nebo večeří... s koupáním nebo čištěním zubů, pokud to core member nemůže dělat, my [mu] s tím pomůžeme a taky někdy prostě s nimi jsme a máme se dobře.“*

Jen někteří dotazovaní od konkrétního popisu přešli k verbalizaci důvodu, proč je jejich role důležitá: *“Myslím, že je to dobrá věc, že se v L´Arche snaží mít jednoho asistenta na jednoho core member. Když máš možnost poznat lidi, poznáš věci, které mají a nemají rádi, i když nemohou mluvit nebo je vyjádřit způsobem, jakým to lidé normálně dělají... Ale myslím, že když trávíš s lidmi čas, tak rozpoznáš, co mají rádi a co ne. Myslím, že se nedá mluvit o snech nebo o něčem, co [oni] ve svém životě naplní, ale myslím, že se dá mluvit o tom, jak to udělat tak, aby [jejich] život stál za to, aby žili v pohodě ve svém prostředí. A myslím, že to můžeš rozpoznat podle jejich signálů, že něco mají rádi nebo neradi.”*⁴⁶

4.3.2 Jak je tato role formována a vymezována charakterem komunity a vnějšími okolnostmi?

O roli asistenta, který žije s mentálně postiženými osobami v domě, respondentka poznamenává: *“Asistent v domě, to je opravdu – nevím – možná životní styl. Protože je to docela intenzivní život. Na začátku se musíš hodně učit, [...] co core members mají rádi a co dělají [...]. Je tam spousta věcí, které je třeba udělat, které jsou spojeny s rolí asistenta v domě.*

*Takže když žiješ v domě, potom celý tvůj život je spojen s L´Arche. [...] Je to velmi pohlcující. [...] Možná, když nežiješ v domě, když přijdeš jen na několik hodin, možná to můžeš pojímat více jako zaměstnání. Ale pokud jsi asistent žijící v domě – myslím, že někdo, komu by se nelíbil tento styl života by tady nezůstal, prostě by odešel. Takže lidé, kteří zůstali, mají něco společného. [...] Chtějí být s lidmi s postižením. [...] Důvody jsou možná různé, ale oni musí chtít být...”*⁴⁷

⁴⁶ Respondentka 3 (originální znění v příloze č. 7 – výpověď 3.1.3). Svobodu volby lidí s mentálním postižením a roli asistenta komentuje i respondentka 6 (výpověď 3.1.4): *„Musíš být sám sebou a dát to, co máš. Pokud chceš – když sem přijdeš ... můžeš dát něco ze sebe druhým lidem [...]. Myslím, že je to v Chartě [L´Arche], že bys měl podporovat lidi [s postižením], aby žili tak samostatně, jak je to možné. A umožnit jim volbu, což je ... Někdy mne to mate, protože nevím, jak můžeš dát možnost volby člověku, který chce udělat něco špatně...”*

⁴⁷ Respondentka 6 (originální znění v příloze č. 7 – výpověď 3.2.1).

Jiná z respondentek, pocházející z Maďarska, však na otázku, zda může v komunitě uplatnit své profesionální znalosti vystudovaného sociálního pracovníka s jistou hořkostí konstatuje: *“Trochu se bojím, protože ... jsem cizinka a jsem jenom asistentka. A tyhle dvě kombinace – cizinec a asistent v domě – na něm opravdu nezáleží [...] Protože názor asistenta v domě se vůbec nepočítá. [...] Asistent více pracuje (více než 40 hodin týdně) [...] – z tohoto důvodu bude znát core members skoro nejvíce, ale přesto to komunitu opravdu nezajímá. Nezajímá ji názor asistentů, nezajímá ji, co ještě mohou dělat i to co [asistenti] říkají, co očekávají a vůbec nic. [...] Nevím, myslím, že je to záležitost [L´Arche] Liverpool, ale pokud je někdo cizinec, tak je to opravdu špatné. [...] Je jasné, že potřebují více anglických asistentů, ale nikdo to opravdu nechce dělat. L´Arche Liverpool si neváží toho, že někdo přijede ze své země ...být zde, sloužit, pomáhat a vzdá se roku nebo několika měsíců svého života.”⁴⁸*

Vnější tlak, jemuž jsou asistenti v komunitě vystaveni a který souvisí s plněním přísných podmínek pro získávání dotací, zmínil pouze současný vedoucí komunity: *“Víš, mluvil jsem o všech těch hodnotách a o těch krásných věcech, které máme jako... nějaký důvod ... nebo způsob žití komunity, ale ... víš, jsme postaveni před očekávání. Zejména proto, že získáváme spoustu peněz od státu, když byla zavedena regulace. A také protože asistujeme a žijeme s lidmi, kteří jsou světem vnímáni jako zranitelní, ... a tak musíme nějakým způsobem dostat vnějším požadavkům, což není vždy příjemné.”⁴⁹*

4.3.3 Vnímání vlastní role asistenty v L´Arche

Odpovědi na otázku po smyslu role asistenta je možné rozdělit. Někteří svoji úlohu brali jako výčet úkonů, které je třeba dělat jak se svým svěřencem, tak

⁴⁸ Respondentka 7 (originální znění v příloze č. 7 – výpověď 3.2.2). Jako zajímavý protiklad k tomuto názoru je možné uvést konstatování respondentky 5, pocházející ze Slovenska (výpověď 3.2.3), která v jiné souvislosti hodnotí změny v životě asistentů: *„Spousta snahy byla vynaložena pro to, aby život asistentů byl méně mesiášský a míň ‚přišel jsem a zachránil jsem tyto lidi‘, ale aby asistenti zde trávili čas, který je přínosný a zábavný a odpočinkový a nejen pořád v domě a pokračovat dokud neodmlíš a nepadneš.“*

⁴⁹ Respondent 4 (originální znění v příloze č. 7 – výpověď 3.2.4).

pro provoz domu. Jiní se zamýšleli nad tím, co jejich úsilí přinese osobám s mentálním postižením a zda se odrazí na jejich pocitu svobody, bezpečí a životní pohody. Je zajímavé, že existuje určitá spojitost mezi těmi asistenty, kteří v předchozí kapitole jako základní rys L'Arche označili život s osobami s mentálním postižením a nyní popisují svou roli v domě konkrétními obraty. Naopak ti, kteří viděli v L'Arche komunitu společného života, se častěji zamýšlí nad smyslem své role asistenta v kontextu pozitivních zisků osob s mentálním postižením.

Podmínky, které tuto roli asistenta ovlivňují, vidí jednotliví respondenti různě. Důvodem jsou jak odlišné povahové vlastnosti asistentů, tak situace, v níž se někteří nacházejí v čase, kdy byl rozhovor realizován a zapomenout nelze ani na perspektivu, která je dána jejich nynější rolí v komunitě (zde výrazně vybočuje zejména citovaný názor aktuálního vedoucího komunity).

4.4. Jak asistenti v L'Arche Liverpool vnímají svoje vztahy s osobami s mentálním postižením, se kterými v komunitě žijí?

4.4.1 Jak bys charakterizoval/a svoje vztahy k osobám s mentálním postižením s nimiž jsi se setkal/a v komunitě L'Arche?

V odpovědích asistentů hluboce rezonují jejich životní zážitky: *“Vždycky se [lidé s postižením] zajímají o nové přátele. Když jsme se potkali, velmi mne přijali a snažili se si se mnou hodně povídat. V té chvíli jsem měl zvláštní pocit, [...] najednou jsem věřil: ‚Tohle je práce pro mne‘ [...] Moc rád si povídám s lidmi s mentálním postižením. Sdílím s nimi život a snídani, oběd, večeři a práci. Zdálo se mi to dobré, bylo to pro mne fantastické. A taky ... když jsem byl mladší, neměl jsem dobrou rodinu. Nevěděl jsem to, ale hledal jsem to, co je rodina. A v*

L'Arche mohu přemýšlet o tom, co je rodina. [...] Spousta věcí je těžkých, ale život s mentálně postiženými, to je můj život.”⁵⁰

Zatímco někteří z respondentů mluví obecně, jiní se rozhovoří o vztahu s jedním konkrétním člověkem: *“Jsme nějakým způsobem spojeni. [...] Například Nicky – někdo, kdo se mne dotýká, víš, na nějakém hlubokém místě ve mně. Její, její ... nevím, jenom ten fakt, že nemůže mluvit a všechno, co mohu dělat, je dívat se jí do očí a ona se může dívat do mých očí a musím ji držet. Právě komunikace, která existuje, když se na někoho díváš... Víš, tohle mne nějak ovlivňuje a není to něco povrchního. A myslím, že je to zkušenost, kterou máme všichni.”⁵¹*

Stejně jako předchozí respondent i následující asistentka mluví o vzájemném vztahu, který se postupně navazuje z obou stran: *“Moc se mi líbí být s core members a zjišťovat, jak se rozvíjí vztah mezi asistentem a core member. Moc se mi líbí, že je možné komunikovat bez toho, abych něco řekla a snažit se zjistit, co druhý člověk chce. Je to oboustranné, není to jenom asistent, který zjišťuje, co core member chce, ale znamená to taky, že core member zjišťuje, co má nebo nemá rád asistent. Je to skvělé vidět, jak takové vztahy se rozvíjejí mezi lidmi, kteří by se normálně, v normálním životě možná nikdy nepotkali.”⁵²*

4.4.2 Co přinášíš do vztahu s osobami s mentálním postižením Ty a co dávají oni Tobě?

Někteří respondenti pojali odpovědi na tuto otázku spíše prakticky: *„Cítím, že v L'Arche my asistenti pomáháme lidem s mentálním postižením, ale někdy lidé s*

⁵⁰ Respondent 1 (originální znění v příloze č. 7 – výpověď 4.1.1).

⁵¹ Respondent 4 (originální znění v příloze č. 7 – výpověď 4.1.2). O obdobně nepostižitelné spirituální zkušenosti setkání se s člověkem s mentálním postižením mluví i respondentka 2 (výpověď 4.1.3): *“Pokud si přiznám, že jsem duchovní bytost, potom mohu vidět duchovní bytost v osobě, které pomáhám – v core member. Nemusím zapomenout na postižení toho člověka, protože jej nevidím jako něco špatného, jako negativní věc. Ale pokud jsem duchovní člověk, jsem něco víc než někdo, kdo potřebuje jíst a dívat se na televizi, a takový je i core member – stejně dobrá velká lidská bytost, stvořená Bohem, která potřebuje trochu pomoci v některých věcech, ale stejně tak i já potřebuji pomoci zase jiným způsobem. A pro mne je spiritualita něco, co nás staví na jednu úroveň a činí nás stejnými.”*

⁵² Respondentka 3 (originální znění v příloze č. 7 – výpověď 4.1.4).

mentálním postižením pomáhají nám. Myslím, že když je asistent velmi zaměstnán, mohou nám pomoci. Ale také, když se asistent cítí velmi smutný, lidé s mentálním postižením mohou uzdravit jeho mysl a posílit jej, aby se cítil dobře či lépe.⁵³

Většinou se však respondenti uchýlovali k obraznějším vyjádřením: „A ... někdy... a vlastně velmi často je to tak, že lidé s postižením tě vezmou za ruku a vedou tě do neznáma, protože...my jsme moc logičtí ... a potřebujeme odpovědi na vše. Myslím, že je to osvobozující být schopen říct: ‚Nemám odpověď a nevdám mi to. A je to o.k.‘⁵⁴

Všechny výpovědi se v zásadě shodují – jako další doklad může posloužit svědectví asistentky z Maďarska: „Dostala jsem od core members tolik přijetí, lásky a upřímnosti, že jsem si říkala: ‚To je skvělé místo, kde mohu více a více získávat. [...] Opravdu mám ráda L´Arche, protože lidi tady (zvláště core members) mají vše, co já nemám... Zvou nás, abychom se k nim připojili, pomáhají nám se všemi malými věcmi, kterých se my (a nebo já) bojíme, ale oni ne. [...] Oni opravdu přijímají, kým jsou i se svými limity, se svými emocemi. Já se tomu chci vyhnout nebo se schovat a někdy je to opravdu těžké se přijmout, ale oni mi ukazují jak. A právě jsem si uvědomila, ano – snažím se zajistit, aby na fyzické úrovni měli vše jako má normální člověk, ale nikdy nebudu schopná vrátit to, co mi dali. [...] Když se usmějí, když se na mne dívají... A proto mám ráda L´Arche, že každý den někdo z nich přijde a vezme mne za ruce nebo se na mne usměje, obejmeme mne, řekne dobré ráno nebo něco takového.⁵⁵

⁵³ Respondent 1 (originální znění v příloze č. 7 – výpověď 4.2.1). Totéž – na doplňující otázku, co ji v komunitě L´Arche drží i nadále odpověděla respondentka 2 (výpověď 4.2.2): „Jsou to vztahy a jsou to lidé, jednotliví lidé, kteří mne tady drží. Lidé, kteří mají jména, mají historii, lidé kteří jsou skuteční, kterých se mohu dotknout a kteří se dotýkají mého života, kterým pomáhám a kteří pomáhají mně. Ano - jsou to vztahy se skutečnými lidmi, které mně tady drží.“

⁵⁴ Respondentka 5 (originální znění v příloze č. 7 – výpověď 4.2.3).

⁵⁵ Respondentka 7 (originální znění v příloze č. 7 – výpověď 4.2.4). Obdobný výrok – pouze s konkrétními jmény v rozhovoru uvedla respondentka 6 (výpověď 4.2.5): „Když s nimi žiješ, opravdu je znáš a není to jenom někdo, s kým pracuješ. Ale je to člověk, kterého znáš, a máš nebo nemáš rád. [...] Strávila jsem rok jen s pěti lidmi s mentálním postižením a velmi zřídka jsem se nudila. Protože ten člověk tě neustále překvapoval, něco dělal, někdy to bylo ... Když jsem měla začít pracovat, říkala jsem si: ‚Ach ne, já nechci!‘ A potom potkáš člověka jako Nicky nebo Davida a potom je tam spousta zábavy a ‚Pojďme někam!‘ Něco si užíváme nebo si hrajeme s Nicky. Určitě to tak není vždycky, ale ... ukazuje to každodenní život.“

4.4.3 Vztahy asistentů k osobám s mentálním postižením v komunitě L'Arche

Všichni dotázaní shodně mluvili o pozitivním vztahu, který je spojuje s lidmi s mentálním postižením. Prostředí komunity radikálně mění tento vztah – většina respondentů mluvila o tom, že jim lidé s mentálním postižením pomáhají, a že se od nich něco učí. Výpovědi mluví o schopnosti lidí s mentálním postižením přijmout svá omezení, vydat se do neznáma bez stanovení pevných odpovědí a jistot i o samozřejmé pomoci, kterou umějí lidé s hendikepem poskytnout. Vzdáleně zde zaznívá i terapeutický potenciál vztahu s osobami s mentálním postižením (zážitek rodiny, uzdravení mysli a emocí).

Zatímco to, co asistenti mohou poskytnout lidem s postižením, je charakterizováno krátce a obecně, formuluje jedna z asistentek skutečnost, že nebude nikdy schopná vrátit osobám s postižením vše, co oni dali jí. Není to nedostatek objektivity (zmíněná respondentka v předchozí kapitole se velmi kriticky vyjadřovala o zájmu vedení komunity o asistenty), ale prožitek z osmnácti měsíců strávených v komunitě.

Zdá se, že přátelství mezi asistenty a lidmi s mentálním postižením je obecně sdílená hodnota. Z konkrétních příkladů pak vysvítá, že míra blízkosti je různá, stejně jako ve skupině lidí bez mentálního postižení.

4.5 Jaké zisky a ztráty asistenti z L'Arche Liverpool identifikují ve vztahu k jejich životu v komunitě L'Arche?

4.5.1 Splnila se tvoje očekávání, které jsi měl/a při příchodu do L'Arche Liverpool?

„Byl to šok, byl to ten nejpozitivnější šok, jaký jsem kdy ve svém životě zažila. [...] Protože pocházím z komunistické země, kde cokoliv odlišného bylo špatné. [...] Byla tam společnost, škola, kde mne vždy učili, že odlišné je špatné a já

*musím být stejná a ti, co byli odlišní, byli zavřeni někde pryč. Wow, oni nemusí být zavřeni.*⁵⁶

Takto popisuje svůj příchod do L'Arche asistentka z Litvy. Ale k naplnění svých očekávání se respondenti vyjadřovali docela málo a obecně: *“Vlastně mne to změnilo docela dost a přimělo mne to chtít dělat něco, co je opravdu smysluplné. A to je zkušenost, kterou jsem tady chtěla získat – že budu dělat něco s lidmi v domě, a že mně to pomůže a ... Jo, to bylo něco, co jsem očekávala a co se po odjezdu naplnilo.*⁵⁷

4.5.2 Zažil/a jsi v L'Arche Liverpool něco, co jsi neočekával/a, co Tě překvapilo?

Častěji než naplnění svých očekávání (zmíněných v předchozí otázce) komentovali respondenti svůj příchod do komunity: *“Opravdu si nejsem jistý, co jsem očekával... Pamatuju si jedině, že jsem byl překvapený, když jsem se dozvěděl, že musím koupat lidi. Musel jsem být velmi hloupý... Myslel jsem si: ‚Ach, můj Bože, sakra, jak bych to mohl dělat...‘ Nikdo mi neřekl, že budu koupat lidi... Nevzpomínám si, že by mi to říkali. Říkali, že budu vařit a já jsem nikdy nevařil ani pro sebe, takže... bylo to úplně bláznivé, protože jsem měl jít a starat se o lidi a já jsem se nikdy moc nestaral ani o sebe.*⁵⁸

Často také respondenti zmiňují míru postižení osob, s nimiž se v L'Arche Liverpool setkali: *„Neřekla bych, že jsem byla šokována, ale byla jsem opravdu překvapena, jak těžce postižení lidé jsou v tomto domě. [...]*

⁵⁶ Respondentka 2 (originální znění v příloze č. 7 – výpověď 5.1.1).

⁵⁷ Respondentka 3 (originální znění v příloze č. 7 – výpověď 5.1.2), dále pokračuje zdůvodněním, proč se do komunity vrací: *“Byla to hlavně atmosféra – chyběli mi lidé, mám opravdu ráda Británii, proto jsem přijela. Často cítím, že potřebuji dělat něco, co je opravdu smysluplné, užitečné a něco, co dává smysl. Proto se vracím, protože mám pocit, že to má cenu dělat a že lidem pomáhá, že tady jsem.”*

⁵⁸ Respondent 8 (originální znění v příloze č. 7 – výpověď 5.2.1). O počátečních obtížích hovoří i respondentka 6 (výpověď 5.2.2): *„Nemám ráda, když jsme vyčerpaná, což se někdy stává, když žiješ v domě – musíš být s core members a kromě toho udržovat dům v čistotě a vařit a já nevím... nakupovat a všechno – někdy to začne být těžká práce. [...] Jo, byla jsem překvapena, protože jsem neměla žádné zkušenosti s lidmi s mentálním postižením. A když jsem přijela, oni začali... Nepředpokládali, že bych měla mít nějakou přípravu, a bylo to... Chovali se ke mně jako ... Bylo to dobré, že mi lidé od začátku věřili, že jsem schopna dělat věci, které jsem předtím nikdy nedělala [směje se] a to bylo dobré.“*

Tedy, četla jsem všechny informace o tom, jaký život v L'Arche bude – a opravdu nedošlo na to, s čím jsem se setkala tady. Tak jsem poprvé byla opravdu překvapena, když jsem viděla lidi, kteří žijí v tomto domě.⁵⁹ ...Nevěděla jsem, že náboženství je tak důležitým faktorem života v L'Arche a měla jsem s tím opravdu problém a několikrát jsem se cítila opravdu nepříjemně a pořád se tak cítím.⁶⁰

Zatímco předchozí dvě odpovědi reflektovaly obtíže, dané soužitím s mentálně postiženými lidmi a náboženskou orientací komunity, poslední reakce reflektuje obtíže komunitního života, dané velkou fluktuací krátkodobých asistentů:

“Myslím nestabilitu – je to krásná myšlenka L'Arche přijímat lidi, aby sdíleli své životy (a přijímat skoro každého kdo má čistý trestní rejstřík a dobrou přihlášku). Ale po té, co jsem strávila pět let v L'Arche, přestala jsem počítat – lidé jen přicházejí a odcházejí. Říkáš ahoj a pak říkáš sbohem a nakonec přestaneš říkat ahoj, protože víš, že jednoho dne budeš muset říct sbohem. Stojí to víc a víc snahy opravdu vítat lidi”⁶¹.

⁵⁹ O těžkostech života s lidmi s mentálním postižením hovoří i respondentka 5 (výpověď 5.2.3): „Nepovažuji se za velmi trpělivou osobu. Vidět někdy lidi škodit sama sobě nebo ničit svůj majetek, protože procházejí nějakým vnitřním bojem nebo mají v sobě uvnitř nějakého ďábla, který z nich dělá šílené a nutí je ničit svoje tělo nebo ničit svoje věci nebo je zahazovat – to ve mně někdy všechno vře, opravdu.“

⁶⁰ Respondentka 3 (originální znění v příloze č. 7 – výpověď 5.2.4) dále pokračuje: „Opravdu nevím, jak církev funguje a opravdu nejsem ochotná se to naučit (směje se). Je to něco, co není součástí mého života a náboženství není a nikdy nebylo součástí mého života. [...] Tak jsem na to nebyla zvyklá a možná jsem se cítila nepříjemně. [...] Nejsem nábožensky založený člověk a nic neslavím. S lidmi tady jsem o tom mluvila a bylo to celkem v pohodě, ale ne úplně. Zažila jsem nějaké situace, kdy byli lidé úplně v šoku a [říkají]: ‚Ach, to nejde,‘ [...] že nejsem zbožná. Jsem ochotná podporovat core members v jejich náboženském životě a docela často jsme šla do kostela a podporovala je ve věcech, které chtěli dělat, takže to znamená, že bych neřekla ‚ne, to nemůžeš dělat, protože já to nechci dělat‘, ale myslím, že mám právo, měla bych mít svobodu, ne ... sama se toho neúčastnit.“

⁶¹ Respondentka 2 (originální znění v příloze č. 7 – výpověď 5.2.5). O únavě, způsobené nedostatkem asistentů v domě z jiné perspektivy píše respondentka 3 (výpověď 5.2.6): „Když máte málo asistentů a [...] Nefunguje to. Snaží se najít nové asistenty, ale uvědomují si, že to není něco, co pomine ze dne na den... Občas to pro mne bylo stresující a byla jsem opravdu... opravdu unavená, na konci svého pobytu tady... Myslím, že komunita... se nestará dost, aby zajistila dost asistentů... Nikdo nemusí být tak vystresovaný [...] Nebyl způsob, jak to změnit, tak jsem běhala a jedla a spala a udržovala kontakt s přáteli a ... těšila jsem se na svoje volno. Trochu jsem to odsunula.[...] Samozřejmě to ovlivnilo můj život, protože když chceš mít nějaký společenský život, musíš začít po jedenácté, když skončíš práci a úklid, takže jsem spala jen trochu a vlastně jsem si to užila, ale byla jsem z toho opravdu unavená.“

4.5.3 Existuje něco, v čem jsi se vlivem svého pobytu změnil/a?

“Objevila jsem, že se od core members mohu tak mnoho naučit a to jsem neočekávala. [...] Nebyla jsem moc trpělivá, když jsem sem přišla. Začala jsem být trpělivá, což bylo docela překvapivé. Takže nejenom core members se učí od asistentů, ale je to hlavně naopak a já jsem to nečekala. [...] Oni mne vlastně hodně změnili - to jsem nečekala. Jenom k lepšímu.”⁶²

Obdobně jako u jiných otázek někteří respondenti zmiňují konkrétní skutečnosti, jiní změnu svého života cítí mnohem hlouběji a neuchopitelněji: *“Myslím, že kdybych nepřišla do L’Arche a zůstala tam, kde jsem byla, na Slovensku či v České republice nebo někde jinde... v mém životě by některé otázky zůstaly nezodpovězeny. Myslím, že některé z těchto otázek nemají žádné odpovědi, ale jsou pravděpodobně těmi nejdůležitějšími otázkami v lidském životě... Setkala jsem se s nimi v L’Arche... Žila jsem takový povrchní, pohodlný a šťastný život – nic proti tomu, ale víš... Myslím, že tohle byl krok někam jinam.”⁶³*

Také někteří další dotázaní si uvědomují, jak hluboká a trvalá bude tato změna v jejich životě: *“Mohu říci, že můj život se změnil tím, že jsem v L’Arche. Závazek vůči L’Arche a ostatním lidem v mé komunitě mě změnil a změnil mě způsobem, který je neodvolatelný. Nemohu žít svůj budoucí život, aniž bych uznal, jaký vliv má na něj L’Arche.”*

Takže dokonce – i když opustím L’Arche, [...] L’Arche nějak ovlivní moji budoucnost. [...] Je to orientace mého života, nějakým způsobem [...] nemohu být lhostejný k [...] potřebám druhých. Nemohu ignorovat člověka, který žebra na kraji ulice, možná mu nedám žádné peníze, možná nebudu schopen nic udělat, ale nemohu jej ignorovat. [...] Něco se ve mně změnilo a myslím, že o tom je smlouva.”⁶⁴

⁶² Respondentka 3 (originální znění v příloze č. 7 – výpověď 5.3.1).

⁶³ Respondentka 5 (originální znění v příloze č. 7 – výpověď 5.3.2).

⁶⁴ Respondent 4 (originální znění v příloze č. 7 – výpověď 5.3.3).

4.5.4 Co Ti život v L'Arche Liverpool dává, co ses naučil/a či dozvěděl/a?

Jedna a táž respondentka odpovídá na položenou otázku nejprve výčtem věcí, kterým L'Arche obohatila její rozhled, pak líčí také své osobní pocity: „Myslím, že většinou to přináší zábavu a nové zkušenosti. [...] Naučíš se vlastně hodně o jiných jazycích, o jiných zemích, o jiných tradicích, o jiném praktikování tradic a taky praktikování náboženství. Takže – je to dobré k učení... učení věcí o nových zemích.“⁶⁵

„Po té, co jsem odjela, jsem zjistila, že mohu být velmi šťastná s tím, co mám, a v situaci, ve které žiji, a že mohu sama dělat vše, co chci, a nemusím spoléhat na žádnou pomoc a mohu být docela svobodná. [...] Když jsem byla s core members, kteří potřebují podporu ve všem, co dělají a ... často nejsou schopni komunikovat [...], uvědomila jsem si po návratu, že já mohu říct, co chci, a že mohu zajistit, že věci, které chci, se opravdu stanou. A toto není něco, co by bylo běžné.“⁶⁶

Také ostatní účastníci obdobně bilancovali vlastní životní příběhy i aktuální pocity⁶⁷, svou roli zde téměř vždy sehrálo inspirující setkání s mentálně

⁶⁵ Respondentka 3 (originální znění v příloze č. 7 – výpověď 5.4.1). Obdobně se vyjadřuje i respondentka 6 na otázku, co se jí v komunitě líbí (výpověď 5.4.2): „Líbí se mi být v prostředí, kde jsou lidé z různých kultur, různých životních zkušeností, z různých tradic, a co dál... [...] Události, kdy děláme něco jako komunita.“

⁶⁶ Respondentka 3 (originální znění v příloze č. 7 – výpověď 5.4.3). O podobném poznání hovoří také respondentka 5 (výpověď 5.4.4): „Myslím, že toto místo mi velmi aktivním způsobem umožňuje, být tím, kým jsem, víc. Nepředstírat, že jsem někdo jiný, ale opravdu se chlubit vším, co mám, ať už negativním nebo pozitivním [...] Myslím, že lidem... je dána víra v lidství. Myslím, že L'Arche je nějak přiměje věřit, že ... je možné žít dokonce i když ve svém životě nejsi úplně zdravý a šťastný. Je možné žít dobrý život i když nevypadáš jako někdo, kdo je produktivní a ... má štěstí v tom obvyklém smyslu.“

⁶⁷ Příklad delšího bilančního textu podává respondentka 6 (výpověď 5.4.5): „Co jsem se naučila – možná – z praktického pohledu? Naučila jsem se, že potřebujeme jeden druhého. Já potřebuju druhé lidi a oni potřebují mě. [...] To je něco, co dává životu smysl. Že tě někdo potřebuje a chce být, trávit s tebou čas. A myslím, že jsem se možná taky naučila, jak přijmout pomoc od druhých lidí. Protože když vidím, kolik podpory core members (zvláště v tomto domě) potřebují, uvědomuju si, že já taky někdy potřebuju podporu. Někdy bych chtěla předstírat, že jsem nezávislá a mohu dělat všechno sama a nepotřebuju pomoc ale... Myslím, že když žiješ s těmito lidmi, je to jednodušší přijmout, že taky potřebuješ druhé lidi [...] Nevím, jak to přesně nazvat, nějaká tolerance? [...] Protože jsme tu tak různí, [máme] různou náboženskou a životní zkušenost, kulturu a národnost... Jsme více či méně nezávislí... Někteří lidé mají větší hendikep a jiní ne a jsme tak různí, ale můžeme respektovat jeden druhého, a co víc, můžeme se jeden od druhého učit. Myslím, že jsem se naučila být hodně otevřená...Protože v mé zemi bych nepotkala tolik různých lidí. [...] protože, když jsi například s lidmi, kteří jsou buddhisté, pak

postiženými členy komunit: „*Lidé s mentálním postižením nejsou problémem, který by měl být vyřešen. Jsou darem, jsou vzácným darem, který by měl být přivítán a mají čím přispět nám všem. Takže náš svět je bohatší, protože v něm žije Nicky a protože v něm žije Dave. Víš, není to tak, že Dave je chybou nebo nehodou, která se stala, když se narodil [...] Nicky má velmi důležité místo v našem světě a dává něco..., co nikdo jiný nemůže dát.*“⁶⁸

4.5.5 Subjektivně vnímané zisky a ztráty asistentů v L'Arche Liverpool?

Je zajímavé, že škála subjektivně vnímaných přínosů odpovídá 8. – 14. oblasti pozitivních zisků, tak jak ji vymezili Hastings a Taunt (citovaní v práci Vančury, 2007, s. 70 – 71). Asistenti zmiňují poznání nových kultur, vztahů, jazyků a náboženských tradic, zvýšení sebedůvěry, zesílení spirituality, změnu vlastní životní perspektivy, omezení vlastního sobectví, zvýšení tolerance a větší oceňování každého dne.

Jediné, co ze zmíněné škály nezůstalo naplněno, byl „život v pomalejším tempu“. Naopak – asistenti v domě si stěžovali na velké pracovní vytížení, stres – zde se ukazuje významná korelace k výzkumu Frears (2005), i specifické obtíže liverpoolské komunity: častou fluktuaci asistentů a jejich nedostatek při péči o osoby s těžším mentálním postižením a kombinovanými vadami. Spíše okrajově se objevily individuální těžkosti s náboženskou orientací komunity.

si uvědomíš, že je to jejich kultura. Není to něco, čeho by bylo třeba se bát [...] Myslím, že předtím, než jsem přišla do L'Arche, udržovala bych od těchto lidí odstup, protože vypadají jinak, chovají se jinak, někdy nemohou mluvit... Takže bych... nekomunikovala bych s nimi.“

⁶⁸ Respondent 4 (originální znění v příloze č. 7 – výpověď 5.4.6). Totéž vyjadřuje jednou větou i respondent č. 1 (výpověď 5.4.7): „*Když žijeme s lidmi s mentálním postižením, máme možnost si všimnout, že mají dar a mohou nám jej dát.*“

5 Závěr

Předložená práce je inspirována komunitou L'Arche Liverpool a zejména asistenty, kteří zde žijí společně s osobami s mentálním postižením. Cílem práce bylo pomocí polostrukturovaných rozhovorů zjistit odpověď na výzkumnou otázku:

„Jak soužití s lidmi s mentálním postižením v L'Arche Liverpool ovlivňuje hodnotovou orientaci asistentů (a jak se tato zpětně odráží v životě komunity)?“

Na první část výzkumné otázky – totiž ovlivnění hodnotové orientace asistentů komunity L'Arche Liverpool díky soužití s mentálně postiženými lidmi – je možné na základě provedeného kvalitativního výzkumu odpovědět poměrně jednoznačně.

Všichni respondenti shodně tvrdí, že k lidem s mentálním postižením, s nimiž bydlí ve společném domě komunity, mají přátelský vztah. Jedním dechem zdůrazňují jeho vzájemnost, rovnoprávnost a oboustrannost. Uvádějí, co všechno je lidé s mentálním postižením naučili, a zmiňují zde trpělivost, sebekřivost i určitý nadhled. Některé prožitky nedokážou pojmenovat – konkrétní lidé se dotýkají něčeho hlubokého uvnitř jejich bytosti – a zdůrazňují i skutečnost, že jsou těmito lidmi obdarováni do té míry, že nebudou moci tento dar splatit. Všichni také tvrdí, že život v komunitě L'Arche ovlivnil jejich pojmání sama sebe, nároky, vztah k lidem a otevřenost vůči potřebným. V různých obměnách se zde objevuje i radikální posun v hodnocení lidské bytosti – zdánlivě neužiteční lidé z okraje společnosti jsou respondenty vysoce hodnoceni.

V tomto vysokém ocenění osob i s hlubokým postižením intelektu je nápadný rozdíl oproti většinové populaci – respondenti nepovažují svůj čas strávený v komunitě za ztracený či obětovaný – je to čas radosti i osobního růstu. Je zřetelné, že právě tento postoj asistentů se musí zpětně odrazit v životě komunity a také poskytované péči. Druhá polovina výzkumné otázky však postrádá kvantifikátory, které by musely vycházet ne pouze z výpovědí

asistentů, ale z důkladného srovnání péče v různých typech zařízení, zabývajících se osobami s mentálním postižením..

Výzkum se pokoušel postihnout i další rysy L'Arche, které jsou důležité a ovlivňují život všech jejích členů s postižením i bez něj. Je to zejména idea komunity, společenství osob provázaných osobními vazbami a sdílejících konkrétní vizi. Skutečnost, že L'Arche je komunitou společného života, je mnohými z respondentů považováno za důležitější rys, než charakteristika terapeutické komunity, v níž žijí lidé s mentálním postižením. Dotazovaní si uvědomují velký terapeutický potenciál komunity i její roli bezpečného místa. Naproti tomu třetí rys L'Arche – religiozní komunita – stojí spíše na okraji zájmu, někteří respondenti oceňují pouze její ekumenickou otevřenost. Obdobně oceňují její otevřenost i asistentům z celého světa bez rozdílu náboženství, kultur či národů. Byť oba zbývající znaky identity (již zmíněná komunita společného života, religiozní komunita) se setkaly převážně s kladným oceněním, objevují se zde i kritické postřehy. Ty by se mohly stát v budoucnu námětem obdobné práce, na jejím počátku by bylo vhodné úžeji stanovit pokládané otázky a některé odpovědi zjišťovat i na základě dalších technik výzkumu.

Použitá literatura

- BALCAR, K. *Úvod do studia psychologie osobnosti*. Chrudim: Mach, 1991.
- BANKS, S. *Ethics and Values in Social Work*. Basingstoke: Palgrave, 2001.
- BECKETT, C., MAYNARD, A. *Values and Ethics in Social Work: An Introduction*. London: Sage Publications, 2005.
- BIESTEK, F. P. *The Casework Relationship*. Chicago: Loyola University Press, 1957.
- COMPTON B. R., GALAWAY, B. *Social Work Processes*. Pacific Grove: Brooks/Cole, 1999.
- CUSHING, P. J. *Shaping the Moral Imagination of Caregivers: Disability, Difference & Inequality in L'Arche*. Disertační práce. Hamilton: McMaster University, 2002.
- DISMAN, M. *Jak se vyrábí sociologická znalost*. Praha: Karolinum, 2000.
- DYKENS, E. M. Happiness, Well-Being, and Character Strengths: Outcomes for Families and Siblings of Persons With Mental Retardation. *Mental Retardation*, 2005, roč. 43, č. 5, s. 360–364
- FREARS, T. *L'Arche Liverpool Leadership Review*. Liverpool: L'Arche Liverpool, 2005.
- GLASER, G. B., STRAUSS, A. L. *The Discovery of Grounded Theory: Strategies for Qualitative Research*, 1967 v: Disman, M. *Jak se vyrábí sociologická znalost*. Praha: Karolinum, 2000.
- HARTL, P., HARTLOVÁ, H. *Psychologický slovník*. Praha: Portál, 2000.
- HORÁK, J. *Kapitoly z teorie výchovy. Problematika hodnot a hodnotové orientace. 1. díl*. Liberec: Technická univerzita, 1996.
- KOPŘIVA, K. *Lidský vztah jako součást profese: Psychoterapeutické kapitoly pro sociální, pedagogické a zdravotnické profese*. Praha: Portál, 2000.
- MATOUŠEK a kol. *Metody a řízení sociální práce*. Praha: Portál, 2003.
- MERTENS, D. M. *Research Methods in Education and Psychology. Integrating Diversity with Quantitative & Qualitative Approaches*. Thousand Oaks: Sage, 1998.

- MOSTELLER, S. *A Place To Hold My Shaky Heart*. New York: The Crossroad, 1998.
- NAKONEČNÝ, M. *Psychologie osobnosti*. Praha: Academia, 1998.
- NEČASOVÁ, M. *Úvod do filozofie a etiky v sociální práci*. Brno: Masarykova univerzita, 2001.
- L'ARCHE LIVERPOOL INDUCTION, s.d. *Standard 2: Understand the Organisation and Assistant Role*. Liverpool: L'Arche Liverpool.
- L'ARCHE LIVERPOOL – JOB DESCRIPTION. Liverpool: L'Arche Liverpool, 1995.
- LUKEMAN, G. *Canadian Assistants Survey*. Halifax: L'Arche Canada Zone Board, 2001.
- PECK, M. S. *V jiném rytmu: Vytváření komunit*. Olomouc: Votobia, 1995.
- RACKLEY, K. *Looking Ahead in Liverpool... and Celebrating 25 Years Together. Community*. L'Arche UK Newsletter, 2002, č. 55, str. 7. Silsden: L'Arche UK.
- REID THOMAS, H. *L'Arche. Ecumenical Communities for People with Learning Disabilities*. London: CTS, 2002.
- SPINK, K. *The Miracle, the Message, the Story. Jean Vanier and L'Arche*. London: Darton, Longman and Todd, 2006.
- STENGEL, M. *What is „Community“?* In Peters, V., Stengel, M. eds. *Intentional Communities and Ecovillages in Europe*. Bandau-Poppau: Volker Peters Verlag, 2005.
- STRAUSS, A., CORBINOVÁ, J. *Základy kvalitativního výzkumu*. Boskovice: Albert, 1999.
- VANČURA, J. *Zkušenost rodičů dětí s mentálním postižením*. Brno: Společnost pro odbornou literaturu – Barrister & Principál, 2007.
- VANIER, J. *Rodí se nová naděje*. Praha: Zvon, 1997.
- WOLFENBERGER, W. *The Origin and Nature of our Institutional Models*. Syracuse: Human Policy Press, 1975.

Rejstřík

A

Akceptace.....	9, 22
Analýza	29
Analýza dokumentů.....	29
Asistent .	6, 9, 10, 11, 12, 13, 16, 18, 19, 21, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 31, 32, 34, 35, 36, 37, 40, 42, 43, 44, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 60
Autentičnost.....	22, 37
Autorita.....	22, 25

B

Balcar	12
Banks	8
Beckett	8
Biestek	9, 10
Bydlení	7, 18

C

Compton.....	22, 23
Compton a Galaway	22, 23
Corbinová	28, 29
Core member ..	9, 40, 44, 48, 49, 50, 52, 53, 56, 57, 58, 59
Cushing.....	12, 17, 18, 43

D

Dílčí výzkumná otázka	34
Diskrétnost	10
Disman	29, 38
Dykens	26

E

Emoční angažovanost.....	9
Empatie	22, 26
Etická dilemata	10

F

Felkl Corina	24
Frears Tom.....	25, 60

G

Glaser	38
--------------	----

H

Hartl	8, 22
Hartlová	8, 22
Hastings.....	26, 59
Hodnota	6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 23, 26, 28, 31, 32, 33, 37, 38, 45, 47, 54, 61
Hodnotová orientace.	6, 7, 8, 28, 33, 61
Horák	8

Ch

Charta.....	11, 19
-------------	--------

I

Indikátor.....	34
Individualizace	9

J

Jednotka zjišťování.....	33
Jednotka zkoumání.....	30, 32
Job Description	21

K

Kognitivní schopnosti.....	11
Komunita1,	6, 10, 13, 16, 20, 21, 23, 24, 25, 27, 28, 29, 31, 35, 38, 39, 41, 42, 47, 48, 49, 50, 51, 53, 54, 55, 58, 61
Komunita společného života .	14, 47, 62
Komunitní život	10, 12, 14, 56
Kongruence	22
Kontakt.....	57
Kontrolovaná emoční angažovanost	9
Koordinátor	20, 36
Koordinátor pro asistenty	20
Koordinátor pro dílny.....	20
Koordinátor pro domy	20

Kopřiva22, 26
Kriteriální výběr32, 33
Kvalitativní výzkum.....28, 30

L

L´Arche.. 1, 4, 6, 7, 9, 10, 11, 12, 13,
14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 23,
24, 25, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33,
34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42,
43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51,
53, 54, 55, 56, 58, 59, 61, 62
Lukeman..... 13

M

Maynard8
Mertens33
Motivace 11, 12, 13, 26, 38

N

Nakonečný8
Nečasová 10
Nehodnotící postoj10
Normalizace 18, 23, 47

O

Odpovědnost..... 12
Operacionalizace..... 33, 34
Organizační uspořádání 18
Orientace.....8

P

Peck Scott25
Podporované bydlení 16
Podporované zaměstnání ..7, 14, 17
Polostrukturovaný rozhovor.....30
Postižení 1, 4, 6, 7, 9, 11, 13, 14, 15,
16, 17, 18, 19, 20, 21, 23, 24, 26,
27, 28, 31, 32, 33, 34, 35, 39, 40,
42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50,
51, 52, 53, 54, 56, 59, 60, 61, 62
Postoje8, 10, 31
Pozitivní..... 7, 26, 27, 38, 51, 59
Pozitivní zisky..7, 26, 27, 37, 38, 51,
59
Pozorování29, 32, 33
Práce .1, 4, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 15,
17, 20, 21, 22, 24, 26, 27, 28, 30,
37, 38, 40, 42, 43, 44, 46, 48, 51,
56, 61, 62

Právo na sebeurčení..... 10
Přesvědčení..... 8

R

Rackley 16
Rada komunity..... 20
Reid Thomas 11
Religiozní 24, 47, 62
Religiozní komunita 47, 62
Rozhovor 29, 37, 51

S

Sebeřízení 22
Sebeurčení 10, 22
Skupiny 20, 23, 24, 30, 31, 32, 33
Skupiny naslouchání..... 20
Služba6, 7, 9, 10, 11, 14, 15, 16, 17,
23
Sociální ..1, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 14, 15,
16, 21, 22, 23, 26, 31, 34, 40, 44,
45
Sociální síť 15
Spink..... 12, 13, 26
Spiritualita 13, 52
Společnost 9
Správní rada 20
Stengler 24
Strauss..... 28, 29, 38

T

Taunt..... 26, 59
Terapeutická komunita..... 14
The British Institute of Learning
Disabilities 16

U

Uživatel sociálních služeb..... 9
Uživatelé péče 19

V

Vančura Jan..... 7, 26
Vanier Jean.... 16, 19, 24, 25, 26, 43
Víra 7
Víra a Světlo 7
Výběr 9
Vyjadřování pocitů 9
Vztah....8, 15, 18, 19, 21, 22, 23, 24,
29, 35, 43, 44, 45, 47, 51, 52, 53,
54, 59, 61

W		Zaměstnání.....	17, 40, 42, 49
Wolfensbeger	18	Zisk	24
Z		Zkušenost	6, 37, 39, 58
Záměrný výběr	33		

Seznam příloh

1. Propagační materiál L'Arche Liverpool
2. Charta komunit L'Arche (převzato z: Charter of the Communities of L'Arche. 1993. Quebec: General Assembly of the Federation)
3. ZEHNALOVA, K. 2007 Legislation and its Impact on L'Arche Liverpool Service Provision (rukopis)
4. Organizační struktura L'Arche
5. Obrázek Zizi Pascal (převzato z : MOSTELLER, S. 1998. A Place To Hold My Shaky Heart. New York: The Crossroad)
6. Scénář rozhovoru
7. Úryvky z výpovědí asistentů v angličtině